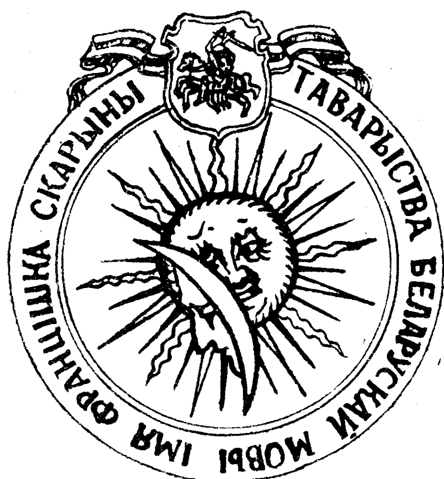
Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
Францішак БАГУШЭВІЧ

НАША СЛОВА

Штотыднёвая газета (Выходзіць з сакавіка 1990 г.) ◈ 5 (113) ◈ 3 лютага 1993 г. ◈ Кошт — па дамоўленасці. (Па падпісцы — 80 кап.)

ПОСТУП ТЫДНЯ

26 СТУДЗЕНЯ СПОЎНІЛАСЯ ТРЫ ГАДЫ, ЯК БЫЎ ПРЫНЯТЫ ЗАКОН АБ МОВАХ.

●

25 СТУДЗЕНЯ Ў ДОМЕ ЛІТАРАТАРА АДБЫЛОСЯ ЧАРГОВАЕ ПАСЯДЖЭННЕ КАНСУЛЬТАТЫЎНАГА КАМІТЭТА ПАТРЫЯТЫЧНА-ДЭМАКРАТЫЧНЫХ СІЛ БЕЛАРУСІ, на якім быў абмеркаваны ход выканання Закона аб мовах. Была заслухана справаздача арганізацыйнага камітэта па падрыхтоўцы святкавання 75-ых угодак БНР. Старшыня БЗВ падпалкоўнік Мікола Статкевіч выступіў з заявай аб ініцыятыве БЗВ па стварэнні Славянскага Дэмакратычнага Форуму. Галоўная мэта будучай міжнароднай славянскай супольнасці — непрыманне ідэй панславізму, развіццё добрых зносін з неславянскімі народамі і краінамі.

●

У ВІЛЬНІ АДНАВІЛА СВАЮ ДЗЕЙНАСЦЬ ЗАБАРОНЕНАЕ ПОЛЬСКІМІ ЎЛАДАМІ Ў 1937 ГОДЗЕ ТАВАРЫСТВА БЕЛАРУСКАЙ ШКОЛЫ. Старшынёй таварыства абрана Лілея Плыгаўка.

●

У ШВЕЙЦАРСКІМ ГОРАДЗЕ ДАВОСЕ ПРАЦУЕ СУСВЕТНЫ ЭКАНАМІЧНЫ ФОРУМ. *На яго запрошана дэлегацыя РБ на чале са Станіславам Шушкевічам.*

●

МАЛАДЗЕЧАНСКАЕ АДДЗЯЛЕННЕ ТБМ ІМЯ Ф. СКАРЫНЫ І МАЛАДЗЕЧАНСКІ ГАРВЫКАНКАМ ЗВЯРНУЛІСЯ да жыхароў Беларусі з прапановай святкаваць апошнюю суботу лютага як Дзень мужнасці.

●

У АДПАВЕДНАСЦІ З МІЖНАРОДНЫМ ДАГАВОРАМ ПА СКАРАЧЭННІ ЗВЫЧАЙНЫХ УЗБРАЕННЯЎ *у Барысаве пачаўся другі этап знішчэння ваеннай тэхнікі.*

●

КАМІСІЯ «ВЯРТАННЕ» БЕЛАРУСКАГА ФОНДУ КУЛЬТУРЫ, *якая займаецца пошукам нацыянальных каштоўнасцей і вяртаннем іх у Беларусь, выдала каталог дакументаў і архіўных матэрыялаў, што расшукваюцца.*

●

СПОЎНІЛАСЯ 10 ГАДОЎ З ДНЯ ВЫХАДУ Ў СВЕТ ПЕРШАГА НУМАРА ЧАСОПІСА «МАСТАЦТВА». Віншуем супрацоўнікаў часопіса з юбілеем і жадаем плёну на ніве Адраджэння.

●

У СПАДЧЫНУ АД БЫЛОГА САЮЗА БЕЛАРУСЬ АТРЫМАЛА ТОЛЬКІ ТРЫ ФАРМАЦЭЎТЫЧНЫЯ ЗАВОДЫ. *Нядаўна пры Саўміне рэспублікі створаны Камітэт па фармацэўтычнай і мікрабіялагічнай прамысловасці, якому прададзена ў падпарадкаванне 12 заводаў. Чатыры з іх ужо выпускаюць фармацэўтычную прадукцыю.*

А ў якой краіне жывём мы? **Стар. 2.**

Сорамна за такіх землякоў **Стар. 3.**

Гісторыя Айчыны — вайскоўцам **Стар. 6.**

Здань рэферэндуму блукае па СНД

У адным з нумароў газеты «Звязда» было змешчана інтэрв'ю Валянціна Жданко з народным пісьменнікам Беларусі Васілём Быкавым. На пытанне карэспандэнта: «Што, на Вашу думку, чакае Беларусь у бліжэйшыя месяцы, асабліва ў сувязі з апошнімі патрасеннямі ў Расіі?» — Васіль Уладзіміравіч адказаў:

— Для таго каб прадказаць наступныя падзеі ў Беларусі, не трэба быць вялікім прагназістам, дастаткова мець вочы, разумець і бачыць. Куды ж яшчэ магло прывесці краіну тое яе кіраўніцтва, якое ўлетку 1991 года, па сутнасці, толькі перайменавалася, памяняўшы крэсламі ў сценах тых самых будынкаў. Суверэнная рэспубліка Беларусь... Але каб колькі-небудзь паспяхова рэалізаваць ідэю суверэнітэту, трэба як мінімум палітычная воля кіраўніцтва, калі не ўсяе нацыі. У нас жа, як вядома, гэты суверэнітэт зваліўся, бы снег на галаву, і кіраўніцтва дагэтуль не ведае, што з ім рабіць. Тым болей, што рабіць што-небудзь становіцца ўсё цяжэй. Таму ўсё часцей наша наменклатура звяртае самотныя позіркі назад, у мінулае, дзе ёй было так утульна і ганарова, не трэба было ні пра што клапаціцца, усё вызначалася ў свяшчэнным цэнтры — Маскве. Баюся, што ў такіх варунках Беларусі пагражае вялае перараджэнне ў звыклы «суб'ект канфедэрацыі» або федэрацыі — на радасць наменклатуры пры поўнай абыякавасці знявераных мас.

Вядома, кіраўнічая наменклатура і дэпутацкі корпус, апроч іншага, бачаць у тым пэўнае выйсце, уцёкі ад крызісу і кашмарнае здані рэферэндуму, які хоць і не дазволены, але і цалкам не зняты з палітычнае абвесткі дня. Ды тое спадзяванне марнае: рэінтэграцыя іх не ўратуе, бо здань рэферэндуму маячыць не толькі на Беларусі, але і ў Расеі, на Украіне ды іншых дзяржавах былога СССР. Для многіх народаў Садружнасці стаў надта відавочным той факт, што сучасныя Саветы з гаранта дэмакратычных пераменаў, якім яны здаваліся яшчэ нядаўна, ператварыліся ў рэакцыйны тормаз бадай ці не на ўсіх узроўнях і патрабуюць неадкладнай замены шляхам датэрміновых выбараў на шматпартыйнай аснове.

Гаворачы пра лідэра БНФ, Васіль Быкаў сказаў, што Зянон Пазьняк прынцыповы вораг тых людзей, якія верна служылі (і служаць) імперскім мэтам былога Саюза, якія камуністычную дэмагогію зрабілі ўласнай прафесіяй, якія сем'ямі і пакаленнямі падзараблялі ў якасці «добраахвотных памочнікаў» КДБ. Але той, хто патрыёт сваёй бацькаўшчыны, каму баліць за трагічны лёс беларусаў, хто марыць пра Адраджэнне і росквіт нацыянальнай культуры, хто суверэнітэт Беларусі паважае як жыццёвую мэту, а не модную хохму, той, я думаю, мае магчымасць па-справядлівасці ацаніць асобу Пазьняка.

Як вядома, беларусы не распешчаны вялікай колькасцю нацыянальных герояў, болей славутыя рознага роду лакеямі — ад партыйна-камуністычных бонзаў да дзеячаў ВПК, генералаў ды касманаўтаў, што верна служылі мэтам вялікай імперыі

(Працяг на с. 2.).

На кастрычнік 1992 года ў Менску зарэгістравана 31 рэлігійная арганізацыя. У горадзе дзейнічаюць 4 праваслаўныя царквы (яшчэ тры будуюцца), 5 каталіцкіх касцёлаў, 2 грэка-каталіцкія аўтаномныя абшчыны, 2 пратэстанцкія абшчыны, мусульманскае рэлігійнае таварыства і інш.

Рэдакцыя газеты Саюза палякаў Беларусі «Голас з-над Нёмна», што выдаецца ў Гародні, атрымала ад урада Рэспублікі Беларусь фінансавую дапамогу на выдавецкія мэты ў памеры 200 тысяч рублёў.

Скаўцкія арганізацыі існуюць у 160 краінах свету і ахопліваюць звыш 16 мільёнаў чалавек.

На здымку: Алеся Фядзюк — сямікласніца Аболецкай сярэдняй школы Талачынскага раёна, вучні якой любяць урокі роднай мовы і літаратуры. Школа гэта беларускамоўная, таму роднае слова тут гучыць у класах, калідорах, настаўніцкай, дырэктарскім кабінеце.

Фота Міхася ХАМЦА.

Віцебск адзначыў юбілей, а заадно ўспомніў пра магдэбургскае права

1992 год для Віцебска быў юбілейным — 395 гадоў таму горад атрымаў ад уладара Вялікага княства Літоўскага Жыгімонта III магдэбургскае права. Яно дало пэўную свабоду і аказала моцны ўплыў на развіццё горада. З нагоды гэтай даты Беларускі інстытут Еўропы і Беларускі фонд культуры арганізавалі напрыканцы снежня нараду «Горад: гісторыка-архітэктурныя і культуралагічныя аспекты». На нараду сабраліся гісторыкі, архітэктары, краязнаўцы, дзеячы культуры з усяе Беларусі. Прысутныя заслухалі даклад Алега Дзярновіча з Вільні пра магдэбургскае права на Беларусі (у параўнанні з іншымі еўрапейскімі краінамі), разгледзелі шэраг праблем, звязаных з роляй гарадоў у сярэднееўрапейскім і беларускім супольніцтве XVI—XVIII стагоддзяў. Цікавы погляд на сучасны беларускі горад прапанаваў віленскі культуролаг Ігар Бабкоў. Гісторыі нашага дойлідства, задачам захавання гістарычных цэнтраў гарадоў Беларусі была прысвечана большая частка навуковых выступленняў. Аднак на гэтым праграма не скончылася. Грамадскасць горада і госці мелі магчымасць прысутнічаць на прэзентацыі віленскай «Нашай Нівы», а таксама пабачыць (колісь традыцыйнае) свята пячаткі горада.

г. Віцебск.

Юрась СЦЯПАНАЎ.

ЗМЕНЫ ЗАСВОЙВАЮЦЦА ХУТКА

У 1934 годзе я вучыўся ў V класе і мне давялося «пераходзіць» на новы правапіс, як цяпер кажуць — «наркамаўку». Уведзеныя «змены і спрашчэнні» правапісу беларускай мовы хутка былі засвоены намі, школьнікамі, і на вучэбным працэсе адмоўна не адбіліся. Мы ўсе прынялі гэта як закон і неўзабаве сталі не толькі чытаць, але і правільна пісаць словы паводле гэтага правапісу. Думаю, не будзе ніякіх цяжкасцей і цяпер. Трэба толькі своечасова выпусціць падручнікі па мове і надрукаваць кнігі паводле новага правапісу па тэмах школьнай праграмы.

Безумоўна, мяккасць зычных *з, с, дз, ц* павінна падтрымлівацца мяккім знакам, але напісанне мяккага знака паміж падвоенымі зычнымі лічу зусім неабавязковым: пасля іх заўсёды стаяць галосныя *е, і, ю, я*, і мяккасць вымаўлення добра адчуваецца — кампенсуецца, як бы мовіць, гэтымі галоснымі.

А вось лацінкай, лічу, не трэба захапляцца і ўводзіць яе штучна ў беларускае пісьменства. Нават у часы сярэднявечча, калі лацінка панавала амаль паўсюдна, беларускія кнігі друкаваліся нашым славутым суайчыннікам — асветнікам і друкаром Францішкам Скарынам толькі кірыліцай, і гэта не перашкодзіла ўжо ў тыя даўнія часы вывесці Беларускае гаспадарства (ВКЛ) у шэраг перадавых краін свету.

Нельга не ўспомніць самы старажытны помнік беларускай гісторыі: знойдзеная пячатка полацкага князя Ізяслава зроблена з надпісам кірыліцай. А гэты надпіс з'яўляецца практычна самым старажытным узорам беларускага пісьменства.

І яшчэ. Усе беларускія адметныя словы, якімі карысталіся нашы прашчуры і, зусім нядаўна, нашы дзяды і нават бацькі, і якія былі заменены расійскімі, трэба вярнуць беларускаму народу.

Мікалай НАСКО.

Да ведама

А ў якой краіне жывём мы?

Па дадзеных уплывовай прыватнай арганізацыі «Фрыдам хаўс» («Дом волі») на канец 1992 года ў свеце ў параўнанні з мінулым годам колькасць дэмакратычных дзяржаў павялічылася на 8.

У 1972 годзе дэмакратычных дзяржаў у свеце было 44, а ў 1992 годзе іх стала 99. У 1993 годзе, па меркаванні «Фрыдам хаўс», могуць стаць дэмакратычнымі яшчэ 7 дзяржаў.

Па класіфікацыі «Фрыдам хаўс» са 186 краін 75 з'яўляюцца «вольнымі», 73 — «часткова вольнымі» і 38 — «нявольнымі». З 5,4 мільярда жыхароў планеты 69% жывуць у вольных або часткова вольных дзяржавах.

«Фрыдам хаўс» Расію і Украіну не называе дэмакратычнымі дзяржавамі, бо лічыць, што ў гэтых краінах яшчэ пройдуць сапраўдныя парламенцкія выбары. Эстонію і Латвію «Фрыдам хаўс» адносіць да дзяржаў з этнічна абмежаванай дэмакратыяй, бо ў гэтых краінах ушчэмлены правы некаторых этнічных груп. А ў якой краіне жывём мы? На гэта пытанне «Фрыдам хаўс» пакуль што не адказвае, але адказ, здаецца, ведаюць у нас многія.

••• Здань рэферэндуму блукае па СНД •••

(Працяг. Пачатак на с. 1).

з поўнай пагардай да Беларусі, яе культуры і мовы. Людзі ж самаадданыя, з вялікімі сэрцамі і ясным розумам нараджаліся ў нас не часта. Менавіта такім нарадзіўся Зянон Пазьняк, інтэлігент, вучоны, слынны патрыёт беларушчыны. Ён, можна сказаць, на голым месцы стварыў палітычна актуальны народны рух Беларусі, напоўніў яго мэтаю і ідэйным зместам, згуртаваў дзейную апазіцыю ў, цалкам бальшавіцкім парламенце, што ўжо само па сабе вызначыла неардынарнасць ягонай асобы. Асабліва ў такіх катастрафічных варунках, у якіх апынулася Беларусь. З часу арганізацыі БНФ камуністы заўзята палохаюць людзей пазнякоўскім нацыяналізмам, якога яны не бачылі і, па сутнасці, нічога ў ім не разумеюць. У партшколах, дзе яны набывалі палітычную адукацыю, іх вучылі аднаму — як мага гучней нацыяналізм лаяць, што яны і робяць. Калі Пазьняк і з'яўляецца нацыяналістам (хутчэй, нацыяналам), дык зусім не ў тым сэнсе, які маюць на ўвазе камуністы. Ды і палохае іх зусім не ягоны нацыяналізм, а болей — прынцыповы антыкамунізм, што ўвогуле адпавядае сапраўднасці, і ў чым, можа, найбольшая вартасць Зянона Пазьняка. І калі ў БНФ не ўсё атрымліваецца, як хацелася б, дык прычына таго не ў ягоным лідэры. Можа, у палітыцы Пазьняка і бракуе сацыяльнага папулізму, затое той брак шчодра перакрываецца выразнай маральнасцю — якасцю, што, як вядома, кепска стасуецца з вялікай палітыкай. Але з іх дзвюх я выбіраю маральнасць і ўжо таму ў меру маіх магчымасцяў падтрымліваю гэтага чалавека, сапраўды нацыянальнага лідэра Беларусі.

На пытанне Валянціна Жданко: «Ці не здаецца Вам, што цяперашняя палітычная сітуацыя на Беларусі, пры ўсіх выдатках парламента — на карысць паступоваму, без рэзкіх патрасенняў, пераходу да дэмакратычнай сістэмы?» — Васіль Быкаў адказаў:

...Па сутнасці, у нас цягнецца-доўжыцца ранейшая сістэма, хоць, вядома, і аслабленая, з шэрагам амбівалентных адзнак. Тое, што няма крывавага пераломы, добра, але ўся справа ў тым, што надта доўга пераходны перыяд працягваецца не можа, асабліва ў такіх гранічных варунках. Будучы цалкам пазбаўлены ўсялякай талерантнасці, наш айчынны таталітарызм заўжды імкнецца на карані знішчыць слабыя парасткі дэмакратыі; думаю, што такі працэс ужо пачаўся. Ад дэмакратыі не шмат засталося, і першай гіне галоснасць, за ёй усё астатняе. Відаць, самы спрыяльны час для дэмакратычных усталяванняў грамадства ўпушчаны — змарнаваны ў нязрушнай абструкцыі камуністычных саветаў, і цяперашнія пакаленні наўрад ці чакае што добрае. Апроч таго, я вельмі хачу памыліцца, але шматгадовы вопыт нашай скандальнай перабудовы ў сферы эканомікі сведчыць, што, як не паддался ніякай рэфармацыі КПСС, так не паддасца рэформам і выпеставаная ёю эканамічная сістэма. Яна можа толькі дашчэнту panішчыцца, каб на яе месцы здолела прарасці новая, людская эканоміка.

Даючы ацэнку будучаму шляху Беларусі, Васіль Быкаў сказаў, што выхаванцы КПСС, дыпламанты ВПШ, Акадэміі грамадскіх навук, ленінскіх універсітэтаў, акадэміяў КДБ, МУС вялі нас па шляху ў бок Масквы і будуць весці, пакуль будуць уладарыць на нашай зямлі.

Калі б нашае кіраўніцтва сапраўды дбала пра будучыню суверэннай Беларусі, дык, апроч традыцыйнай банкрутнай арыентацыі на Усход, на Расею, на Цэнтр, яно ўсвядоміла б, што ў гэтае справе ёсць і варыянты. Напрыклад, стварэнне Балтыйска-Чарнаморскага саюза або Усходнееўрапейскай супольнасці ў складзе краін Балтыі, Беларусі, Украіны, Малдовы, Польшчы, Славакіі ды іншых. Ведама, справа гэта няпростая, яна, мабыць, па плячы сапраўды нацыянальнаму кіраўніцтву, якое, аднак, рана ці позна прыйдзе на змену цяперашняму.

Гаворачы пра беларускую літаратуру, Васіль Быкаў прыгадаў, што раней літаратура была патрэбна кіруючай партыі, і, як вядома, цанілася ёю ў меру адданасці літаратурных майстроў справе камунізму. Некаторыя з іх, добра засвоіўшы тое правіла, зрабілі неблагую кар'еру, нярэдка сямействам падняўшыся «з гразі ў князі». Вядома, чыста культурнае значэнне іхняе творчасці нулявое. Але ў грамадстве культывавалася «падітыка згоды» (модная не толькі зараз), калі ніхто не адважваўся сказаць, што кароль голы. Афіцыйна прамаўлялі адваротнае. Пры жыцці выдавалі-перавыдавалі, выбіралі, куды толькі было магчыма, узнагароджвалі ўсімі шматлікімі рэгаліямі Саюза. Пасля смерці ўшаноўвалі мемарыяльнымі музеямі, назвамі сталічных вуліц, бронзавымі дошкамі на вуглах прэстыжных «дваранскіх гнёздаў», дзе жылі класікі. І тут жа забываліся на іхнія імёны, не кажучы ўжо пра іхнюю творчасць, якую наменклатура ніколі не чытала, лічачы, што яе павінны чытаць народ — яна ж задавальнялася Чэхавым. Тым часам на падступах да новых узнагарод сталі новыя «класікі», што прагнулі запозненага ўсенароднага прызнання. То быў гадамі адладжаны, безадмоўны канвеер. Цяпер жа ўсё перамянілася. Ва ўмовах матэрыяльнай галечы куды як зменшылася патрэба нават у сапраўды духоўным харчы, не кажучы пра эрзацы, стаў надта злабадзённым харч матэрыяльны. Калі ж мець на ўвазе, што і ў тым грамадстве, да якога мы раптам памкнуліся, духоўнасць, культура, а з імі і літаратура не дужа шмат значаць, дык няцяжка прадказаць, што напрыканцы XX стагоддзя татальная камерцыялізацыя, здаецца, даканае існаванне традыцыйнай культуры. Яе месца зоймуць разнастайныя праявы рынкавай маскультуры: кітч, рок ды эрзацмузыка, кідкія коміксы пра секс і забойствы — усё тое, што мы сёння з агідай можам назіраць на Захадзе. На сытым, аднак, Захадзе, з якога так ці інакш імкнуць да нас усе жыццёвыя стандарты. На жаль, але гэта так. Такая хада гісторыі...

На пытанне: «Ці былі ў Вашым жыцці сітуацыі, калі хацелі ці намерваліся пакінуць краіну? І такія, калі Вас спрабавалі «купіць», задобрыць, схіліць на свой бок узнагародамі, званнямі, грашыма?» — Васіль Уладзіміравіч адказаў:

— Праблема эміграцыі мяне ніколі не вабіла, нават у горшыя часы ўцякаць з Беларусі мне не было куды. Што ж датычыць другога пытання... Як вядома, у апошнія даперабудовачныя гады кіраўнікі беларускай ідэалогіі, мабыць, адчуўшы марнасць пэўных метадаў у адносінах да Быкава, змянілі тактыку, надзялілі яго пэўнымі званнямі, дазволілі прысудзіць літаратурныя прэміі. (А маглі б і не дазволіць. У. Караткевічу, напрыклад, не дазволілі, і ягоную прэмію аддалі іншаму пісьменніку, будучаму члену ЦК КПБ). Здаецца, аднак, яны спазніліся. Пад гэты свой узрост я ўжо меў нейкі жыццёвы вопыт і разумеў сапраўдны кошт тае «славы», якою з вялікай лёгкасцю маніпулявалі ўсё тыя ж ідэалагічныя наглядчыкі.

Рэха

Сорамна за такіх землякоў

Напісаць у рэдакцыю мяне прымусіў артыкул «Генерал Усхопчык некага баіцца?», змешчаны ў № 51 «Нашага слова» за мінулы год. Балюча было чытаць пра такіх беларусаў, як генерал Усхопчык. Гэта беларус толькі па пашпарце, які не толькі не ведае **роднай мовы**, але і выступае супраць нацыянальна свядомых афіцэраў. Ці спытаў хоць калі гэты пашпартны генерал-беларус у нашага народа: хоча народ мець такога свайго абаронцу? Прозвішча Усхопчыка, да слова, дагэтуль з горыччу ўспамінаюць у Літве. І не толькі там.

Навошта, урэшце, Беларусі, якая абвясціла сябе нейтральнай дзяржавай, гэткае велізарнае войска? Апроч таго, што асабовы склад войска трэба за кошт народнай кішэні ўтрымліваць, вайскоўцы непазбежна робяць значную, часта непапраўную экалагічную шкоду навакольнаму асяроддзю. Я, у прыватнасці, ведаю кавалак лесу на Астравеччыне, куды вайскоўцы прыязджалі са Смаргоні на летнія месяцы. Але ў выніку нават гэтага кароткатэрміновага знаходжання вайскоўцаў лес аказаўся фактычна знішчаным, значная тэрыторыя засталася засмечанай і забруджанай. А колькі такіх мясцін па ўсёй Беларусі?

Абыякавае стаўленне вялікай часткі вайскоўцаў да ўсяго беларускага выклікана ў першую чаргу тым, што яны па сённяшні дзень ані не адчуваюць сябе беларусамі, хоць, можа, паводле сваіх анкетных дадзеных імі лічацца. Акрамя генерала Усхопчыка і былога сакратара ЦК КП Літвы У. Шведа (зараз жыве ў Віцебску), Беларусь прыгрэла нямала іншых беларусаў, за якіх таксама часам робіцца сорамна. Я маю на ўвазе перш-наперш тысячы афіцэраў-адстаўнікоў, якія мройна спадзяюцца «возродить СССР».

Леакадзія МІЛАШ.

г. Вільня.

▪▪▪▪▪▪

ВЫКАНАННЕ ЗАКОНА АБ МОВАХ — НА КАНТРОЛЬ ГРАМАДСКАСЦІ

Перапісаць лозунгі, выдаць, паспеюць

Часта бываючы ў вёсках Наваградчыны, я заўважыў наступную акалічнасць. У гаспадарках з калектыўнай формай уласнасці (калгасы, саўгасы) вельмі марудна і цяжка ідзе працэс вяртання да ўсяго беларускага. Гэта заўважаецца нават у афармленні пераважнай большасці будынкаў праўленняў мясцовых калгасаў, якое па-ранейшаму застаецца рускамоўным. Праўда, у праўленнях зніклі ўжо напісаныя на чырвоным паркалі заклікі ў гонар КПСС, даўно не выпускаюцца раней абавязковыя насценныя газеты. У праўленні калгаса імя Леніна таксама нічога гэтага зараз няма. Але пустая рамка былой (рускамоўнай, вядома ж) насценнай газеты вісіць на сваім месцы. Ці то кіраўнікі гаспадаркі зусім забыліся на яе, ці, магчыма, у любы момант пасля каманды зверху гатовы аднавіць сваё колішняе камуністычна-прапагандысцкае выданне? На змену былым заклікам у праўленнях калгасаў цяпер прыйшлі новыя лозунгі. Але хто, скажыце, сёння хоць крышку паверыць у такія, напрыклад, словы на транспарантах: «Человек труда — в центре внимания»?

Знаёмячыся з комплексным планам развіцця Наваградскага раёна на сёлетні год, я ў адным з раздзелаў прачытаў, у прыватнасці, што ў кастрычніку райвыканкамам запланавана разгледзець ход выканання Закона Рэспублікі Беларусь аб адукацыі і Закона аб мовах у Нягневіцкім сельскім Савеце. Часу да кастрычніка дастаткова, калі мець на мэце толькі перапісванне лозунгаў, усёй астатняй нагляднай агітацыі ды складанне гладкіх справаздач для начальства. Але каму патрэбны падобныя папяровыя справаздачы, якіх за 70 гадоў татальнага безгаспадарання наладзілі процьму?

Не справаздачы патрэбны, а ўсведамленне кожнага кіраўніка, кожнага працаўніка, што менавіта ён — сапраўдны гаспадар на сваёй зямлі, што ён, нарэшце, валодае доляй (часткай) раней безымяннай уласнасці. Толькі тады ў людзей адродзіцца трывалая нацыянальная свядомасць. І патрэба ў справаздачах аб стане беларускасці, натуральна, знікне.

А. ПЯТРЫНА.

г. Наваградак.

Ці стане «Веснік БДУ» нацыянальным выданнем?

Як вядома, часопіс «Веснік БДУ» разлічаны на навукоўцаў і на масавага чытача. З горыччу даводзіцца канстатаваць, што 1-ая і 2-ая серыі часопіса (прыродазнаўчая тэматыка) выдаюцца выключна на рускай мове, а ў нумарах наступных серый (грамадскія і філалагічныя навукі) на роднай мове змяшчаецца ўсяго каля 10 працэнтаў артыкулаў. Такім чынам, ігнаруючы беларускую мову, часопіс заняў антыдзяржаўную пазіцыю, скіраваную супраць нацыянальных інтарэсаў нашага народа.

На наш погляд, рэальны стан спраў у «Весніку» тлумачыцца «творчым» патэнцыялам кадраў часопіса, дзе ніводны супрацоўнік не мае вучонай ступені. Але самае дзіўнае, што дагэтуль узначальвае часопіс выпадковы чалавек — Рудзь В. Р. Беларусь багатая на таленавітых людзей, прыдатных плённа працаваць у беларускім друку, але, на жаль, для «Весніка БДУ» іх не знайшлося.

Лічым, што ў наш час, калі Беларусь стала незалежнай дзяржавай, калі пачалося сапраўднае адраджэнне нашай культуры і мовы, «Веснік БДУ» абавязкова павінен стаць нацыянальным выданнем.

Навукоўцы Белдзяржуніверсітэта (11 подпісаў).

Божае слова па-беларуску

Ужо колькі разоў кіраўніцтва Рускай праваслаўнай царквы ў Беларусі публічна бажылася, што не мае магчымасці выдаваць рэлігійныя тэксты на беларускай мове: перакладчыкаў адпаведных не знайсці. Ды і слова Божае як быццам гучыць па-беларуску значна горш, чым па расійску.

Але вось разгортваем сціплую кніжачку, падрыхтаваную выдавецтвам «Божым шляхам» (1992 г.),— «Малебны канон найсвяцейшай Багародзіцы», чытаем, і душа радуецца! Гучыць, аказваецца, Божае слова і па-беларуску. Гучыць, калі рабіць пераклад так, як тое здзейсніў айцец Аляксандр Надсан. І «Выбраныя малітвы з Малой падарожнай кніжкі», таксама выпушчаныя выдавецтвам «Божым шляхам» (1992 г.), чытаюцца хораша. Ды і глядзіцца кніжка вельмі прыстойна, а заадно нагадвае пра старажытную культуру беларусаў: пры дапамозе камп'ютэра зроблены ілюстрацыі паводле гравюр у скарынаўскай «Малой падарожнай кніжцы». Для загалоўных літар паслужылі таксама ўзоры скарынаўскіх пражскіх ды віленскіх выданняў. І гэта таксама зроблена, дзякуючы айцу Аляксандру, і зноў жа ў Лондане. Дык там, далёка ад Беларусі, аказваецца, гэта здолелі зрабіць. А ў нас, галоўнае, знайсці прычыны, каб усё заставалася так, як было ў імперскія часы?

Напрыканцы падаём тэкст з «Выбраных малітваў з Малой падарожнай кніжкі».

Малітва ў Тройцы адзінаму Богу ў нядзелю раніцай

Творча і Уладару ўсіх, Божа мой і Збавіцелю. Цябе ўзвялічваю, Табе малюся, Цябе ўслаўляю і да Цябе я, нягодны, прыпадаю; бо Ты ўчыніў мяне дастойным бачыць сённяшні дзень святога Твайго ўваскрасення, і не скарацеў бескарыснага жыцця майго дзеля грахоў маіх. Бачу, Госпадзе, невыказныя даброты Твае і пазнаю бязмежную міласэрнасць Тваю: бо Ты прывёў мяне з нябыту да быцця і ўпрыгожыў сваім вобразам; душою і розумам Ты зрабіў мяне роўным анёлам, целам і моваю ўзвысіў мяне над жывёламі. Да ўсяго гэтага Ты даў мне пазнаць Цябе, Бога ў Тройцы адзінага, і хрышчэннем вырваў мяне з моцы злога ворага; Ты даў мне навуку і закон збаўенны, і абяцаў уваскрасенне і жыццё вечнае. Над усё Ты захацеў сысці з пасада Твайго нябеснага дзеля нас, ступіць на зямлю і ва ўлонні Усячыстае Дзевы цела падобнае людскаму прыняць, трыццаць тры з паловаю гады на зямлі пражыць, усе нашы цяжкасці і боль на сабе дасведчыць, і самому памерці, каб нас ажывіць. Будучы пакладзеным у магілу, Ты нас ад пекла выбавіў. Уваскросшы з мёртвых, нам шлях да валадарства нябеснага адчыніў. Госпадзе Божа мой, што дам за ўсё, што Ты ўчыніў для мяне? Імя Тваё святое клічу і малюся Табе: дзеля бязмежнае любові Тваёй, якую Ты маеш да роду людскога; дзеля жыццядайнай магілы Тваёй і Твайго ўсяхвальнага трохдзённага ўваскрасення, прымі ад мяне гэтыя прачулыя малітвы і даруй мне адпушчэнне грахоў, здароўе цела, розуму прасвятленне, ад смутку вызваленне, ад недамаганняў выздараўленне, на зямлі сумленнае і працавітае жыццё, ад варожай няволі вызваленне, за грахі горкі жаль, а пасля смерці валадарства нябеснае на ўсе вякі. Амін.

Беларусазнаўства

ВЯРТАННЕ З НЕБЫЦЦЯ

Здавалася б, простая ісціна: выключна адказную ролю ў навучанні і выхаванні моладзі павінна адыгрываць нацыянальная школа, задачай якой з'яўляецца не проста перадача навучэнцам пэўнай сумы ведаў і навыкаў, але і фарміраванне ў іх пачуцця гонару за свой народ і яго культуру, выхаванне павažлівых адносін да яго традыцый і звычаяў, гістарычнай спадчыны, мовы.

На жаль, у папярэдні перыяд было зроблена нямала, каб знікла само паняцце нацыянальнай школы, выпала з сістэмы адукацыі. На працягу некалькіх дзесяцігоддзяў ажыццяўлялася нівеліроўка навучальнага працэсу, у якім не было месца нацыянальнай спецыфіцы ў галіне асветы.

Дарэчы, русіфікацыя адбілася ганебна на стане адукацыі таксама і іншых народаў былога СССР. Так, калі ў 1934—1937 гг. вучэбная літаратура выдавалася на 90 нацыянальных мовах, дык у 1988 г. ужо толькі на 39. Каментарыі да гэтых лічбаў наўрад ці патрэбны: можна проста сказаць, што ў аднайчаны перыяд у былым СССР была па сутнасці зліквідавана ні больш ні менш як 51 нацыянальная школа.

Што да падручнікаў для вышэйшых навучальных устаноў, дык у 1988 г. іх выданне на мовах народаў СССР склала па тыражах усяго 5,1% у адносінах да рускамоўных, пры гэтым літаратуры па тэхніцы і тэхнічных навуках на рускай мове было выдадзена ў 40 разоў больш, па электроніцы, аўтаматыцы і тэлемеханіцы — у 112, а па праблемах прамысловасці — у 918 разоў больш (!), чым на мовах усіх астатніх 127 народаў. Нават літаратура па вырошчванні бульбы, ў Беларусі і апрацоўцы бавоўны ва Узбекістане выдавалася выключна на расійскай мове. Вось якое «раўнапраўе» і моў і народаў... (Заўважым для параўнання, што ў 1925 г. доля выданняў на беларускай мове складала ў нашай рэспубліцы 68,5 %).

Прыводзім гэтыя дадзеныя дзеля таго, каб чытач сам зрабіў вывад, якая ж мова пацярпела ў папярэдні перыяд і зараз патрабуе пільнай увагі і аховы. Праціўнікі ўжывання дзяржаўнай мовы ў навучанні звычайна спасылаюцца на жаданне быццам бы саміх студэнтаў вучыцца па-руску. Пры гэтым нярэдка ў якасці пераканаўчых аргументаў прыводзяцца дадзеныя сацыялагічных апытанняў. Але ж ці могуць яны быць аб'ектыўнымі, калі праводзяцца тымі, хто сам не валодае гэтай мовай, а анкеты надрукаваны на расійскай мове, якую пераважная колькасць насельніцтва рэспублікі не прызнае роднай?

Пытанне далёка не рытарычнае, бо, як сведчаць дадзеныя шматлікіх даследаванняў па нацыянальных праблемах, праведзеных за мяжою, выбар мовы апытання ў такіх выпадках адыгрывае значную ролю і істотна ўплывае на адказы рэспандэнтаў. Як сведчаць вынікі даследаванняў, праведзеных па дадзеным пытанні ў 1991—1992 гг. сярод розных катэгорый насельніцтва Брэсцкай вобласці, усяго 49,8% рэспандэнтаў згодны з тым, што мова, на якой складзена анкета і праводзіцца апытанне, не аказвае ўплыву на змест адказаў па нацыянальных праблемах, 23,7% апытаных не змаглі пэўна вызначыць свой пункт гледжання, а 26,5% усіх рэспандэнтаў лічаць, што мова анкетавання аказвае непасрэдны ўплыў на адказы.

Вывады напрошваюцца самі па сабе. Відавочна, што правядзенне анкетаванняў па нацыянальных праблемах на чужой мове не можа не прыводзіць (нават пры «нейтральнай» устаноўцы інтэрв'юера, што бывае далёка не заўсёды) да памылковых вынікаў, якія не адпавядаюць сапраўднаму стану рэчаў і ні ў якім выпадку не павінны выкарыстоўвацца ў якасці паказальнікаў грамадскай думкі. На жаль, пераважна такімі «дадзенымі» запоўнены старонкі рэспубліканскага, у тым ліку беларускамоўнага, друку.

Вынікі ж сацыялагічных даследаванняў, праведзеных з улікам адпаведных патрабаванняў, выразна сведчаць аб тым, што адносіны студэнтаў да выкарыстання дзяржаўнай мовы ў навучальным працэсе пераважна станоўчыя (у адрозненне, заўважым, ад часткі рускамоўных выкладчыкаў, якія не жадаюць абцяжарваць сябе вывучэннем беларускай мовы). Разам з тым, як вынікае з даследаванняў, у многіх студэнтаў адсутнічаюць элементарныя веды аб Беларусі, яе гісторыі, культуры, прыродных умовах, вытворчым патэнцыяле. Недахопы ў галіне нацыянальнай адукацыі асабліва прыкметныя ў параўнанні з нашымі суседзямі: Літвой, Латвіяй, Украінай, Расіяй, Польшчай.

Дзе ж выхад? Як сведчыць практыка, увядзенне ў ВНУ выкладання беларускай мовы само па сабе

(Працяг на с. 4).

Сказана

Ідэя новай рубрыкі — служыць слову. **Беларускаму.** Гэта не азначае, што мы будзем надакучліва паўтараць адно і тое ж: наша мова багатая, прыгожая, яе трэба любіць, шанаваць і г.д. Хоць будуць, вядома, і такога зместу выказванні.

Задума крыху іншая: паказаць чытачу вартасці, якасці і магчымасці нашай мовы на прыкладах мастацкіх, публіцыстычных і навуковых тэкстаў — у яе жывым гучанні. Каб чытач убачыў, **як** можна сказаць і **што** можна выказаць, карыстаючыся фразеалогіяй, сінанімікай, гнуткасцю словазлучэнняў, вобразнасцю, афарыстычнасцю беларускай мовы.

«Калі я чытаю добрую кнігу, не папракайце мяне ў гультайстве. Не хочаце прызнаць, што я працую, дык думайце, што я малюся — СЛОВУ».

Янка БРЫЛЬ.

Янка Купала і Якуб Колас на Захадзе

У 1985 годзе Беларускі Інстытут Навукі і Мастацтва (БІНіМ) у Нью-Йорку выдаў бібліяграфію «Янка Купала і Якуб Колас на Захадзе», укладальнікамі якой з'яўляюцца Вітаўт і Зора Кіпель.

Укладальнікі імкнуліся ахапіць тое, што не ўлічвалася ранейшымі бібліяграфіямі, што пісалася аб паэтах у беларускамоўным друку на Захадзе.

З раздзела «Купалавы творы» даведваемся, што «першы раз беларуская мова сустракаецца ў друку ЗША» ў 1909 годзе, калі адна з найстарэйшых украінскіх газет у ЗША «Свабода» перадрукавала з газеты «Наша Ніва» верш Я. Купалы «Памяці Т. Шаўчэнкі» («Ад гасцінца да гасцінца»).

Багатыя раздзелы «Творы пра Купалу» і «Творы пра Коласа». Занатаваны ў бібліяграфіі пераклады твораў паэтаў на замежныя мовы: Я. Купалы — на англійскую, іспанскую, італьянскую, латышскую, нямецкую, французскую, польскую, расійскую, славацкую, славенскую, украінскую і чэшскую мовы, а Коласа — на англійскую, італьянскую, латышскую, нямецкую, французскую, польскую, славенскую, украінскую і чэшскую мовы.

Цікава адзначыць, што верш Я. Купалы «А хто там ідзе?» перакладзены на ўсе названыя вышэй мовы, на нямецкай мове быў надрукаваны ў 1919 годзе разам з нотамі. Пасля друкаваўся яшчэ некалькі разоў. А пераклады твораў «Жыў музыка Налім» і «Лявоніха» друкаваліся побач з беларускім тэкстам.

У 1919 годзе ў Берліне быў надрукаваны і пераклад апавядання Я. Коласа «Бунт» разам з бібліяграфічнай даведкай пра пісьменніка і кароткім аглядам яго творчасці.

У бібліяграфіі чытач знойдзе і творы Я. Купалы і Я. Коласа, пакладзеныя на музыку, творы на кружэлках і стужках, куды ўключаны і радыёперадачы.

Занатаваны і ўласнаручныя рукапісы твораў, пад кожным з іх указваецца, дзе ён захоўваецца зараз.

Даволі аб'ёмная частка бібліяграфіі — гэта «Працы пра Купалу і Коласа». Тут змешчаны агляды, каментары, рэцэнзіі, артыкулы, нарысы, рэпартажы, манаграфіі, успаміны; даюцца спісы падручнікаў і чытанак, у якія ўвайшлі творы Я. Купалы і Я. Коласа, звязаны з дзейнасцю паэтаў «Каляндар».

Г. ХАТКЕВІЧ.

◆◆◆

«Полацак»

Выйшаў дзевяты нумар часопіса «Полацак» (Кліўленд, ЗША). Ён адкрываецца зваротам да ўсіх беларусаў з нагоды 72-іх угодкаў Слуцкага паўстання. У рубрыцы «Наша гісторыя» друкуецца артыкул В. Касмылёва «Манетныя двары на тэрыторыі Беларусі». Тут жа змешчаны працяг матэрыялу М. Белемука «Тапаграфія знаходак манет і аздобаў». Я. Юхо працягвае знаёміць чытачоў з «Кароткім нарысам гісторыі дзяржавы і права Беларусі». На гэты раз можна даведацца пра асноўныя рысы старажытнага права. П. Урбан прапануе працяг артыкула «Да пытання этнічнай прыналежнасці старажытнасці ліцвіноў».

«У Берліне ў верасні 1944 г. доктар Грынкевіч Станіслаў зайшоў да мяне ў пансіён «Беатрык» на Майнеке вул. № 5 і сказаў, што палкоўнік Гамзін, начальнік штаба ўкраінскай гетманскай арганізацыі ў Берліне, перадаў яму ад імя гетмана Скарападзкага пажаданне гетмана пазнаёміцца з прэзідэнтам Астроўскім» — так пачынаецца працяг «Уласнаручных паказанняў Эзавітава Канстанціна Барысавіча», якія друкуюцца ў раздзеле «З архіваў КДБ».

С. Белая і В. Тумаш на старонках «Полацака» расказваюць пра беларусаў у Вільні. Часопіс працягвае знаёміць з лістамі і вершамі Уладзіміра Караткевіча і з успамінамі Яўгена Ціхановіча.

«Не кідай, Змітрок, гармонік» — так назвала нататкі С. Анатольева пра сваё знаёмства з кампазітарам Зміцерам Яўтуховічам. Пра наведванне Беларусі ў 1992 годзе піша К. Калоша ў артыкуле «Чатырнаццаць дзён па беларускаму часу». У раздзеле «Пад бел-чырвона-белым сцягам» друкуюцца рэпартаж А. Белага пра святкаванне 72-іх угодкаў Слуцкага паўстання і вершы В. Шніпа «Афіцэрам войска БНР» і «Балада Слуцкага паўстання».

В. А.

Трыццацігадовы прадпрымальнік з ЗША — прэзідэнт амерыканскай фірмы «СФ Рэкардс ІНК» Рыгор Фіглін вырашыў падараваць свайму роднаму Гомелю тэатр. У гэтым горадзе ён нарадзіўся, тут і зараз жывуць яго бацькі, сябры, тут ён зрабіў першыя крокі ў бізнесе.

Новая ўстанова культуры Гомеля зарэгістравана ў якасці замежнага прадпрыемства «Незалежны тэатр». Тэатр ужо пазнаёміў гледачоў са сваёй першай пастаноўкай — п'есай Страцієва «Падарожныя ў начы».

На здымку: мастацкі кіраўнік «Незалежнага тэатра» Якаў Натапаў (злева) і Рыгор Фіглін.

Фота Сяргея ХАЛАДЗІЛІНА.
Белінфарм.

«Божым шляхам» — выдавецтва беларускае

У 1992 годзе «Наша слова» паведамляла, што ў Лондане вядомым рэлігійным і грамадскім дзеячам а. Аляксандрам Надсанам перакладзены і выдадзены па-беларуску Акафіст Найсвяцейшай Багародзіцы. Па зразумелых прычынах знайсці яго на Беларусі было амаль немагчыма. Але ў снежні 1992 года рэдакцыя часопіса «Унія» (з дазволу а. Аляксандра) перавыдала Акафіст даволі значным накладам. Твор хутка можна будзе набыць у кіёску ТБМ у Менску альбо атрымаць па замове: Беларусь, 220050, г. Менск, п/с 224.

Выдавецтва «Божым шляхам», заснаванае а. Львом Гарошкам у 1947 годзе, пазней было перанесена ў Лондан. Галоўным клопатам выдавецтва стаў, безумоўна, аднайменны рэлігійны часопіс, які выдаваўся да 1980 года. Трэба адзначыць, што хоць часопіс рыхтаваўся грэка-каталіцкімі святарамі, ён быў заўсёды талерантным па змесце, бо ставіў мэтай гуртаванне беларусаў на чужыне без увагі на іх канфесійную прыналежнасць. Гэта, дарэчы, пацвярджае малітоўнік «Божым шляхам» а. Льва: ён укладзены так, каб ім маглі лёгка карыстацца і праваслаўныя беларусы і каталікі.

У выданні часопіса доўгі час браў удзел а. Язэп Германовіч, успаміны якога друкавала «Наша слова». Шкада, што на Беларусі яшчэ пакуль не ведаюць яго празаічную кнігу пад назвай «Кітай — Сібір — Масква» — мемуары аб місіянерскай працы на Далёкім Усходзе і пакутніцкіх гадах знаходжання ў засценках НКУС.

У апошнія гады выдавецтва «Божым шляхам» друкуе ў асноўным царкоўную літаратуру. Другі Ватыканскі Сабор дазволіў ужываць нацыянальныя мовы як асноўныя ў набажэнствах, што выкарысталі і беларусы. Так а. Аляксандр Надсан пераклаў (ці не ўпершыню ў нашай гісторыі і, здаецца, вельмі ўдала) на беларускую мову многія літургічныя тэксты. Ужо цяпер выдадзены Літургіі св. Яна Залатавуснага і св. Базыля Вялікага, вячэрня, абрады хросту і шлюбу. Акафіст Багародзіцы і г. д. Да месца скажам, што беларусы грэка-каталікі ўжываюць пераклады менавіта а. Аляксандра.

Вяртанне лонданскага беларускага выдавецтва на Бацькаўшчыну пачалося з перавыдання ў 1991 годзе рэдакцыяй часопіса «Унія» малітоўніка «Божым шляхам». Потым было факсімільнае выданне цікавых успамінаў Казіміра Сваяка (а. Кастусь Стэповіч, 1890—1926) «Дзея маёй мыслі, сэрца і волі», выпушчанае ў 1992 годзе Беларускай каталіцкай грамадой. Цяпер ізноў часопісам «Унія» — вельмі прыгожы Акафіст Найсвяцейшай Багародзіцы. Цяжкім выдаўся шлях вяртання гэтых кніжак на радзіму. Але ж на тое і Божы шлях, каб быць няпростым...

Ігар ІВАНОЎ,
студэнт гістфака БДУ,
сябра суполкі «Унія».

ВЯРТАННЕ З НЕБЫЦЦЯ

(Працяг. Пачатак на с. 3).

гэтай задачы яшчэ не вырашае. Не вырашыць пастаўленай задачы і ўключэнне ў навучальны працэс курса гісторыі Беларусі, які, па сутнасці, дубліруе аналагічны курс сярэдняй школы. Наўрад ці дапаможа вырашэнню задачы ў належным аб'ёме і ўведзены з мінулага года курс «Истории и теории мировой и отечественной культуры», дзе ўласна беларускую культуру выкладчыкі могуць закрануць хіба што мімаходзь, да таго ж большасць з іх, як сведчыць практыка, пад «отечественной» культурай падразумявае культуру менавіта расійскую (у лепшым выпадку культуру народаў былога СССР). Што да ведання асаблівасцей нацыянальнага характару і адметных этнічных рыс беларусаў, іх традыцыйных рамёстваў і побыту, міжнацыянальных зносін паміж народамі Беларусі і іх вераызнанняў, сувязей Беларусі з суседнімі краінамі, жыцця шматмільённай беларускай дыяспары, пытанняў развіцця нацыянальнай адукацыі, гісторыі айчыннай грамадскай думкі, этапаў фарміравання тэрыторыі Беларусі, гісторыі ўзнікнення атрыбутаў дзяржаўнага суверэнітэту — герба, гімна, сцяга, праблем нацыянальнага войска, ведаў пра традыцыі і абрады беларусаў,— дык усё гэта ўвогуле застаецца па-за ўвагай вучэбных праграм. Без такіх ведаў фарміраваць нацыянальную самасвядомасць немагчыма.

Дапамагчы ліквідаваць гэты прабел у падрыхтоўцы будучых спецыялістаў павінна, на нашу думку, увядзенне ў навучальны працэс курса БЕЛАРУСАЗНАЎСТВА. Вывучэнне гэтай дысцыпліны дало б студэнтам і навучэнцам веды інтэгратыўнага характару аб Беларусі і яе народах, садзейнічала б выхаванню ў іх пачуцця сапраўднага клопату аб Бацькаўшчыне і яе лёсе. Акрамя таго, інтэгратыўны характар прапанаванага курса, наяўнасць у яго тэматыцы ведаў разнастайнага характару садзейнічалі б беларусізацыі навучальнага працэсу ў цэлым праз уплыў, які аказвала б вывучэнне новай дысцыпліны на выкладанне такіх прадметаў, як гісторыя, культуралогія, педагогіка, літаратура і інш. Заўважым пры гэтым, што выкладанне беларусазнаўства становіча адбілася б і на адносінах студэнтаў да вывучэння дзяржаўнай мовы і карыстання ёю.

Дарэчы, і ў 1910—1920 гг. адраджэнне нацыянальнай школы беларусаў пачыналася менавіта з увядзення ў навучальны працэс курса беларусазнаўства. Так, ужо праз тыдзень пасля абвяшчэння незалежнасці БНР Народным Сакратарыятам Асветы былі адкрыты ў Менску (3.04.1918 г.) курсы беларусазнаўства. У гэтым жа годзе пачалі сваю працу Вышэйшыя курсы беларусазнаўства ў Петраградзе. У арганізаваным Белнацкамам летам 1918 г. у Маскве Беларускім народным універсітэце ўвядучае месца заняў курс беларусазнаўства. У Менску Вышэйшыя курсы беларусазнаўства працавалі ажно да 1927 года...

Надышоў час вярнуць беларусазнаўства ў інстытуты, вучылішчы, школы: адраджэнне дзяржаўнай незалежнасці Беларусі, нацыянальнай адукацыі абумоўлівае неабходнасць гэтага кроку. Зразумела, новыя рэаліі ўносяць свае карэктывы, што патрабуе і новага падыходу ў справе вызначэння зместу беларусазнаўства як вучэбнай дысцыпліны. Пакуль-кі ў многіх навучальных установах рэспублікі вывучаюцца беларуская мова і літаратура, гісторыя Беларусі, адпадае неабходнасць уключэння пытанняў гэтых дысцыплін у вучэбныя планы па беларусазнаўству. Першы практычны вопыт выкладання новай дысцыпліны, вынікі сацыялагічных даследаванняў сведчаць аб мэтазгоднасці канцэнтрацыі ўвагі на вывучэнні такіх тэм, як: 1) фарміраванне нацыянальнай самасвядомасці. Міжнацыянальныя зносіны паміж народамі Беларусі; 2) сувязі Беларусі з суседнімі краінамі. Беларусы за мяжою; 3) асаблівасці нацыянальнага характару і быту беларусаў; 4) веравызнанні народаў Беларусі; 5) развіццё айчыннай грамадскай думкі; 6) мастацтва Беларусі; 7) нацыянальная адукацыя; 8) прыродныя ўмовы і экалагічная сітуацыя ў Беларусі; 9) станаўленне нацыянальнай дзяржаўнасці.

Сяргей ЯЦКЕВІЧ,
доктар філасофскіх навук.
г. Брэст.

Вучымся!

Урок другі

Вайскоўцам пра родную мову

ФАНЕТЫЧНАЯ РАЗМІНКА

1. Прачытайце словы, звярніце ўвагу на выдзеленыя літары-сігналы:

бадзёрасць, знаёмства, агароджа, засяроджанасць, паходжанне, палігон, пералёт, перабудова, транспарцёр, узброены, паўднёвы, узнёслы, сталёвы, занепакоены, чацвёрты.

2. Прачытайце прыказкі і прымаўкі, захоўваючы правілы вымаўлення галосных і зычных. Скажыце, якой тэмай яны аб'яднаны?

Каханне і кашаль не схаваеш. Сэрцу не падкажаш. І галубок гукае, калі пары шукае. Дзе міла — сем вёрст не крыва. Чым абыякага, дык лепей ніякага. Лепш печану рэдзьку з'есці, чым з табой за адным сталом сесці. Не хвалі каня запрагаючы, а дзяўчыну — выбіраючы. Жонку выбірай не вачамі, а вушамі. Роўны роўнага шукае. Лепш любіць старога арла, чым маладую саву. Каб гады вярнуліся, то б і хлопцы гарнуліся. Быў час, калі дзяўчаты любілі і нас. Хіба чорт прыдумаў гэтыя залёты: ні ночу сну, ні днём работы.

ПАЎТАРЭННЕ ВЫВУЧАНАГА

1. Прачытайце словы ў слупках, звярніце ўвагу на заданні да іх.

Пішам і чытаем	Пішам	Чытаем
самастойна	ён *і*нспектар	ён *ы*нспектар
дабраякасна	нам *і*грае	нам *ы*грае
баяздольны	даць *І*вану	даць *І*вану
упаўнаважаны	наш *І*ван	наш *Ы*ван
малавядомы	сва*і*х	сва*й*х
пазаштатны	Міша *і* Вася	Міша *й* Вася
танкабудаўнічы	узялі *і* сказалі	узялі *й* сказалі

Якія правілы чытання галосных Вы ведаеце?

2. Назавіце ўсе дні тыдня.

3. Пабудуйце маналагічнае выказванне, уключаючы словы *тыдзень* і *нядзеля*.

4. Адкажыце на пытанні, каб атрымаўся звязны тэкст.

— Вы вывучаеце беларускую мову?
— Ці вучылі мову раней?
— З чаго Вы пачалі?
— Вы карыстаецеся звязнымі тэкстамі? Якімі?
— Што дае Вам чытанне ўслых?
— Як Вы засвойваеце новыя словы?
— Ці ёсць поспехі?

Тлумачэнне новай тэмы

ПРАВІЛЫ ВЫМАЎЛЕННЯ СПАЛУЧЭННЯЎ ЗЫЧНЫХ

Запомніце:

з, с, дз, ц — свісцячыя
ж, ш, дж, ч — шыпячыя

У беларускай мове ёсць некалькі правіл вымаўлення спалучэнняў зычных.

1. Свісцячыя перад шыпячымі вымаўляюцца як шыпячыя:

	пішам	чытаем
зж[жж]:	*з*жаць, *з* жыта	*ж*жаць, *ж* жыта
сш, зш [шш]:	*с*шытак, *з* шапкі	*ш*шытак, *ш* шапкі
здж [ждж]:	е*з*джу	е*ж*джу
сч, зч [шч]:	пя*с*чаны, *з* чыгункі	пя*ш*чаны, *ш* чыгункі

2. Шыпячыя перад свісцячымі вымаўляюцца як свісцячыя:

	пішам	чытаем
чц [цц]:	у рэч*ц*ы, боч*ц*ы	у рэ*цц*ы, бо*цц*ы
шс, жс [сс]:	стараеш*с*я, нясвіж*с*кі	стараес*с*я, нясві*сс*кі

3. Запомніце правілы вымаўлення і такіх спалучэнняў:

	пішам	чытаем
дч, тч [чч]:	наво*д*чык, лё*т*чык	наво*чч*ык, лё*чч*ык
дц, тц [цц]:	ло*д*цы, піло*т*цы	ло*цц*ы, піло*цц*ы

чн — чытаецца нязменна: ру*чн*ік, сма*чн*ы, яе*чн*я.

4. Свісцячыя *з, с, дз, ц* перад мяккімі зычнымі вымаўляюцца мякка:

пішам	чытаем
*зв*інець	*зьв*інець
*сн*ег	*сьн*ег
*дзв*еры	*дзьв*еры
*цв*ёрды	*цьв*ёрды

Выключэнне.

Перад мяккімі *г, к, х* свісцячыя вымаўляюцца цвёрда: *з*гінаць, *с*кіраваць, *с*хіліцца.

Замацаванне

Прачытайце прыказкі і прымаўкі, захоўваючы правілы вымаўлення галосных, зычных і іх спалучэнняў.

Даганяючы, не нацалуе*шся*. Як за каханага ісці, то *сц*ежкі-дарожкі, а як за нялюбага, то дробненькія *сл*ёзкі. Ласка горы раз*б*івае. Калі любіш, то жаніся, а не любіш — ад*ч*апіся. Не па рэпа*чц*ы націнка, не па дзева*чц*ы хлапчынка. Гэтага *цв*ету па ўсяму *св*ету. Калі гора, нагаруе*шся*, калі добра, накрасуе*шся*.

Узбагачэнне слоўнікавага запасу і развіццё гутарковай мовы

ЧАС. НАЗВЫ МЕСЯЦАЎ

1. Прачытайце словы і запомніце тыя, з якімі Вы сустрэліся ўпершыню.

* * *

Время — час
часы — гадзіннік
час — гадзіна
минута — хвіліна
секунда — секунда
точно — дакладна
своевременно — своечасова
опаздывать — спазняцца
видеться — бачыцца
спешить — спяшацца
ожидать — чакаць
последнее время — апошнім часам
столетие — стагоддзе
эпоха — эпоха

* * *

Год — год
месяц — месяц
январь — студзень
февраль — люты
март — сакавік
апрель — красавік
май — май, травень
июнь — чэрвень
июль — ліпень
август — жнівень
сентябрь — верасень
октябрь — кастрычнік
ноябрь — лістапад
декабрь — снежань

2. Прачытайце дыялогі, запомніце выразы.

* * *

а) — Скажыце, калі ласка, колькі часу?

— Зараз адзінаццаць гадзін (палова адзінаццатай, дзесяць хвілін адзінаццатай, без дзесяці адзінаццаць).

— Ваш гадзіннік ідзе дакладна?

— Так. А Вы куды спяшаецеся?

— У нас а дванаццатай гадзіне (у дванаццаць гадзін) заняткі па беларускай мове.

— То мы маем час (яшчэ ёсць час). Я таксама запісаўся на курсы, пойдзем разам.

* * *

б) — Якімі дапаможнікамі Вы карыстаецеся пры вывучэнні беларускай мовы?

— У мяне ёсць «Русско-белорусский разговорник» А. Я. Міхневіча, выдадзены ў 1991 годзе.

— А я яго купіць не паспеў і карыстаюся самавучкам Анатоля Клышкі «Гаворым і чытаем па-беларуску».

— Як яго набыць?

— Самавучак надрукаваны ў дзесятым, адзінаццатым і дванаццатым нумарах часопіса «Маладосць» за 1990 год, і працяг быў у першым — адзінаццатым нумарах гэтага ж часопіса за 1991. Напісаны матэрыялы ў форме дыялогаў, тлумачэнняў і вельмі лёгка ўспрымаюцца.

— Я толькі прачытаў і занатаваў артыкулы пра напісанне дзелавых папер Алеся Каўруса. Яны таксама публікаваліся ў часопісе «Маладосць», у трэцім і чацвёртым нумарах за 1992 год.

3. Прачытайце артыкул Здзіслава Сіцько «Славянскі каляндар» і перакажыце яго.

Жыццё нашых прашчураў цалкам залежала ад навакольнага свету. Грозныя з'явы прыроды палохалі, сонца ўражвала сваім пастаянствам. Калі сонца ўзнімалася найвышэй і калі кацілася па небасхіле не грэючы, запальвалі вогнішчы і неслі ахвяры. І яно «разгаралася» зноў. І цяпер жыве гэты сонечны культ. Перакрыжаваныя рыскі, якія можна ўбачыць на знойдзеных археолагамі скульптурах, на посудзе, беларусы і ў наш час вышываюць на ручніках, адзенні, аздабляюць імі будынкі і прылады працы. Вучоныя лічаць роўнаканцовыя крыжы знакамі-сімваламі сонца.

Але нельга складанае жыццё прашчураў тлумачыць толькі страхам і зводзіць яго толькі да веравання і культаў. З'яўленне сонца, месцазнаходжанне яго на небе, што цяпер называюць сонцастаннем, выкарыстоўвалі для лічэння часу: дні, леты... Пасля звярнулі ўвагу на веснавое і восеньскае раўнадзенствы. Гэтыя чатыры станы сонца і склалі аснову старажытнага славянскага календара, падзялілі час ад «разгарання» сонца да яго «затухання» на чатыры роўныя часткі. «Гадавы» круг — дванаццаць рысак-малюнкаў — на адкапаным археолагамі абрадавым посудзе II—IV стагоддзяў нашай эры таксама мае чатыры малюнкі касых крыжоў, размешчаных сіметрычна. Касыя крыжы раздзяляюць і іншыя, больш складаныя малюнкі гэтага посуду. Дванаццаць розных малюнкаў на тым посудзе — першыя «назвы» месяцаў.

4. Прачытайце загадкі, запомніце іх і загадайце сваім знаёмым.

Хутка бяжыць — не дагоніш. (Час.)

Дванаццаць арлоў, пяцьдзесят дзве галкі знеслі адно яйка. (Год.)

Дванаццаць варон, трохі болей галіц, хто адгадае, той добры малец. (Месяцы і тыдні.)

Ляцеў сямідон, звіў гняздо, знёс сем яй, а ты кожнаму імя дай. (Тыдзень.)

Шэрае сукно лезе ў акно. (Світанне.)

Прыйшла кабыла, увесь свет пабудзіла. (Раніца.)

Прыйшла чорна маці, усіх паклала спаці. (Ноч.)

Брат сястру даганяе, а сястра ад брата ўцякае. (Дзень і ноч.).

Культура мовы

НАПОЙ. Сваё ці пазычанае?

Апошнім часам некаторыя прыхільнікі моўнага застою імкнуцца заглушыць парасткі свежых слоў, што пранікаюць у пісьмовую літаратурную мову. Яны звыкліся з агульнавядомымі (былымі агульнасаюзнымі) стандартамі і абвяшчаюць тыя словы штучнымі наватворамі ці «запазычаннямі». Сюды трапіла і слова *напой*. Ці штучнае яно для беларускай мовы?

Як паказваюць назіранні **за народнай гутарковаю моваю і народным словаўтварэннем, *напой* — звычайнае слова, бяссуфікснае (нульсуфікснае)** утварэнне ад дзеяслова напойваць (напіцца). Як і *надой* (ад надойваць, надаіць), *перастой* (перастаяць, нерастойваць), *настой* (настойваць, настаяць), *набой* (набіць) і падобныя. (Падрабязней пра гэтакія ўтварэнні гл. у кнізе: П. У. Сцяцко. Беларускае народнае словаўтварэнне. Мн., 1977, с. 262—264).

Слова *напой* мае свае аналагі: *недапой* (недапіць), *перапой*, *запой* (запіць), *вадапой*.

Лексема *напой* — ніякі не наватвор і не чужынец у беларускай мове. Яго зафіксаваў Іван Насовіч у «Слоўніку беларускай мовы» (перавыдадзены — Мн., 1983, с. 314): «Напой. Всякое вообще питье. Квасу поставь для напою. Вода не вредный напой».

Змяшчае слова *напой* і «Русско-белорусский словарь» пад рэдакцыяй Якуба Коласа, Кандрата Крапівы і Пятра Глебкі (М., 1953, с. 285) як адпаведнік расійскага *напиток*.

Уласціва гэтае слова і іншым славянскім мовам — украінскай, польскай. Яго сінонім *напітак* з словаўтваральнага боку — штучнае для беларускай мовы слова з неўласцівым ёй суфіксам. Гэта пазычанне з расійскай мовы з словаўтваральнаю структурай: **напиток.**

З прааналізаванага відаць, што лексема *напой* — натуральнае, сваё слова, і яно ніяк не заслугоўвае таго, каб на яго нападаць, выганяць з літаратурнага ўжытку толькі таму, што некаму больш блізкае «агульнавядомае» напітак (напиток).

Павел СЦЯЦКО.

БЕЛАРУСЫ: ПАЧАТАК НОВАГА ЧАСУ, ХРЫСЦІЯНСТВА (IX—XIII стагоддзі)

У адпаведнасці з дырэктывай міністра абароны Рэспублікі Беларусь з 1 студзеня г. г. для асабовага складу беларускага войска ўведзены абавязковы навучальны курс гуманітарнай падрыхтоўкі. Гэты курс, у прыватнасці, складаецца з моўнай падрыхтоўкі (засваенне асноў беларускай гутарковай мовы, беларускага правапісу) і з вывучэння гісторыі Беларусі.

Інстытут гісторыі Акадэміі навук Беларусі сумесна з Упраўленнем выхаваўчай работы Міністэрства абароны Рэспублікі Беларусь падрыхтавалі і ўжо выпусцілі першую частку вучэбнага дапаможніка па гісторыі Беларусі для вайскоўцаў. Прапануем (у скарочаным выглядзе) апошні раздзел гэтага выдання. Не губляем надзеі, што новыя факты і думкі аб мінулым нашай Бацькаўшчыны (аўтар тэксту — вядомы навуковец Г. В. Штыхаў) зацікавяць не толькі беларускіх вайскоўцаў, а і больш шырокую чытацкую аўдыторыю.

У X стагоддзі існавалі дзве хрысціянскія царквы: заходняя на чале з папам у Рыме і ўсходняя з усяленскім патрыярхам у Канстанцінопалі. Але істотнай розніцы паміж імі тады не было, акрамя формы богаслужэння (абраду).

Кіеўскі князь Уладзімір вырашыў прыняць хрысціянства ў яго візантыйскай традыцыі. У 988 г. яно стала на Русі дзяржаўнай рэлігіяй. Гэта важная падзея ў гісторыі ўсходніх славян, у тым ліку тых, якія жылі на тэрыторыі сучаснай Беларусі.

У Полацкай зямлі існавалі свае перадумовы прыняцця новай веры. Полацкія ваяры ўдзельнічалі ў паходзе на Візантыю ў 907 г. і мелі ўяўленне аб хрысціянстве. У апавяданні аб забойстве Рагвалода і ўзяцці ў палон яго дачкі Рагнеды ў 980 г. летапісец падкрэсліў, што Уладзімір быў тады маладым і знаходзіўся ў язычніцтве. Больш упэўнена можна сцвярджаць, што хрысціянства ў Полацку было прынята прадстаўнікамі вышэйшай знаці ўслед за афіцыйным увядзеннем яго ў Кіеве. Ізяслаў, сын Уладзіміра і Рагнеды, хутка пасля прыняцця новай веры пачаў княжыць у Полацку.

Пасля прыняцця хрысціянства ў буйных гарадах і княствах пачалі стварацца епархіі — тэрытарыяльныя царкоўныя акругі, якімі кіравалі епіскапы. У пісьмовых крыніцах ёсць паведамленне аб узнікненні епархіі ў Полацку ў 992 г.

Полацкая княжацкая сям'я была цесна звязана з Кіева-Пячорскім манастыром. Добрыя адносіны манастыра з Полацкам склаліся яшчэ пры жыцці Усяслава.

У XI—XIII стст. на чале царквы ўсіх усходніх славян стаяў кіеўскі мітрапаліт, які браў удзел у прызначэнні епіскапаў у асобныя епархіі і, канешне, у Полацкую епархію. Сюды былі прызначаны епіскапамі Міна, Дыянісій, Сімяон, якія праславіліся ў Полацку сваёй святасцю.

Нягледзячы на поспехі хрысціянізацыі, новая вера ў Полацкай зямлі павінна была вытрымаць барацьбу з язычніцтвам, якое мела тут глыбокія карані ў выніку блізкага суседства Полацка з літоўскімі і іншымі неславянскімі плямёнамі, дзе высокага развіцця дасягнуў язычніцкі культ.

Язычніцкія вешчуны ў старажытным Полацку былі ў пашане нават сярод прадстаўнікоў княжацкай дынастыі і пасля афіцыйнага прыняцця хрысціянства. «Аповесць мінулых часоў» прыпісвае Усяславу Полацкаму нават нараджэнне ад «вяшчунства». Сучаснікі надзялялі Усяслава звышнатуральнымі якасцямі. Сама Полацкая зямля ўяўлялася летапісцам і аўтару «Слова аб палку Ігаравым» краінай чараўнікоў.

Пасля прыняцця хрысціянства ў Кіеве князь Уладзімір Святаславіч накіраваў у Тураўскую зямлю ў якасці пасадніка свайго сына Святаполка, які быў абавязаны не толькі валодаць дрыгавіцкай зямлёй, але і распаўсюджваць тут новую веру. У іншых крыніцах («Сказанне аб Барысе і Глебе», Пераяслаўска-Суздальскі летапіс) гаворка ідзе аб накіраванні Святаполка на княжанне ў Пінск. Некаторыя гісторыкі мяркуюць, што Святаполк атрымаў адначасова два гарады і мог сапраўды некаторы час знаходзіцца ў Пінску.

У СТАРАЖЫТНАРУСКІХ летапісах няма паведамленняў пра тураўскіх епіскапаў X—XI стст. Але ёсць звесткі ў іншых крыніцах аб епіскапе Рэйнберне. Тураўскі князь Святаполк у 1013 г. узяў шлюб з дачкой польскага караля Баляслава. З ёй прыехаў епіскап Рэйнберн, які выкарыстаў момант для распаўсюджвання каталіцызму. Уладзімір, даведаўшыся аб гэтых намерах, выклікаў Святаполка разам з жонкай і яе духоўнікам у Кіеў, дзе іх зняволіў. Рэйнберн неўзабаве памёр. У 1015 г., пасля смерці Уладзіміра, князем у Кіеве становіцца Святаполк. У гэтым годзе ён забіў сваіх братоў Барыса і Глеба, якія потым былі абвешчаны першымі ўсходнеславянскімі святымі. У 1054 г. хрысціянская царква канчаткова раздзялілася на каталіцкую і праваслаўную. Адбыўся афіцыйны разрыў цэркваў. У Тураве былі вядомы ў XII ст. праваслаўныя епіскапы грэк Ігнацій (1137 г.), Іакім (пастаўлены ў 1144 г.), Кірыла (каля 1169 г.), Лаўрэнцій (названы ў летапісе пад 1182 г.).

Праваслаўная царква тады аказвала значны ўплыў на сферу духоўнасці, культуры беларускага народа, уключаючы пісьменства, літаратуру, манументальнае дойлідства, жывапіс. Яна ўплывала на фарміраванне беларускага этнасу, на народную псіхалогію побач з іншымі царквамі.

Хрысціянства на Беларусі распаўсюджвалася з Візантыі праз Кіеў. Разам з прыняццем новай веры была ўведзена кірылаўская азбука, якую склалі для старабалгарскай мовы ў 863 г. браты Кірыла і Мяфодзій. Яны пераклалі з грэчаскай мовы на старабалгарскую царкоўна-рэлігійныя кнігі, якія траплялі з Балгарыі і Візантыі да ўсходніх славян. Дзякуючы пісьменнасці, старабалгарская мова, якая завецца «царкоўнаславянскай», распаўсюдзілася на большую частку славянскіх краін, у тым ліку на Беларусь. Яна стала літаратурнай мовай усіх славян. Вывучэнне надпісу на камяні, знойдзеным у фундаменце Полацкай Сафіі XI ст., паказвае, што ён звязаны з першапачатковым асваеннем у Полацкай зямлі кірыла-мяфодзіеўскіх пісьмовых традыцый. Ёсць звесткі, што ў бібліятэцы пры Полацкім Сафійскім саборы ў раннесярэднявечныя часы захоўваліся кнігі на царкоўнаславянскай мове, на якую іх пераклалі з грэчаскай мовы Кірыла і Мяфодзій.

На ўсходнеславянскіх землях гэтыя кнігі перапісвалі спачатку без усялякіх змен. Аднак хутка пачалі пісаць літаратурныя творы як на стараславянскай, так і на жывой, гутарковай мове, якая абагацілася стараславянскай. Стваралася старажытная літаратурная мова, якой карысталіся ў дзяржаўным і грамадскім жыцці ўсходнія славяне. Разам з тым існавалі і асаблівасці мясцовых народных моў, асобных мясцовых гаворак. Іх уплывы ўсё больш моцна адчуваюцца ў пісьмовых помніках XIII стагоддзя.

У першай палове XI ст. пачалося летапісанне. У пачатку XII ст. была створана «Аповесць мінулых часоў». Яе аўтар — манах Кіева-Пячорскага манастыра Нестар. Ён працягваў работу тых невядомых летапісцаў, якія склалі больш старажытныя летапісныя зводы.

ВАЖНАЙ крыніцай па гісторыі Кіеўскага, Галіцка-Валынскага, Полацкага, Тураўскага і іншых княстваў XII—XIII стст. з'яўляецца Іпацьеўскі летапісны звод, у які былі ўключаны тры летапісныя творы: «Аповесць мінулых часоў», Кіеўскі летапіс і Галіцка-Валынскі летапіс. Выказваюцца думкі, што арыгінал Іпацьеўскага летапісу перапісваўся ў Пінску мясцовым перапісчыкам. Ёсць звесткі аб існаванні Полацкага летапісу, які быў страчаны ў XVIII ст. (не быў надрукаваны), і Смаленскага летапісу. Летапісныя запісы, магчыма, вяліся ў Тураве і Навагрудку.

Рукапісных кніг XI—XIII стст. да нас дайшло не шмат. Вядомы тураўскія і полацкія евангеліі таго часу. Самае ранняе (з тых, што захаваліся) — Тураўскае евангелле, створанае на беларускіх землях у XI ст. Твор напісаны царкоўнаславянскай мовай, аздоблены вялікімі загаловачнымі літарамі-ініцыяламі, якія намаляваны фарбамі: чырвонай, сіняй, зялёнай. Да XI ст. адносіцца і Супрасльскі зборнік, які быў знойдзены ў манастыры Супрасля каля Беластока.

У Полацку пры Сафійскім саборы існавала бібліятэка, дзе захоўваліся рукапісныя кнігі. Яна загінула ў час Лівонскай вайны.

Кнігі пісалі на пергаменце. Рукапісы складвалі ў сшыткі. Вокладкамі служылі дзве дошкі. Такая кніга мела выгляд скрынкі больших ці меншых памераў. Пераплёт каштоўных рукапісаў аздабляўся металічнымі ўпрыгожаннямі. Каб лісты кнігі не камячыліся, дошкі-вокладкі сцягваліся асобнымі металічнымі засцежкамі. Розныя засцежкі ад старажытных кніг знойдзены пры археалагічных раскопках у Менску, Друцку, Ваўкавыску, Навагрудку.

З XII—XIII стст. пачалі распаўсюджвацца ілюстраваныя рукапісы, у якіх змешчаны малюнкі-мініяцюры. Самы цікавы ілюстраваны летапіс — так званы Радзівілаўскі. У ім звыш 600 малюнкаў. Сярод іх мініяцюры, якія маюць дачыненне да старажытнай гісторыі Беларусі.

ВЯРШЫНЯЙ мастацкай літаратуры ўсходніх славян, у тым ліку і беларусаў, лічыцца вядомы ва ўсім свеце твор «Слова аб палку Ігаравым». Уяўляюць цікавасць паведамленні аўтара аб полацкіх князях, асабліва вобразнае апавяданне аб Усяславе Полацкім. Тут уганараўляюцца сапраўдныя гераічныя ўчынкі гэтага незвычайнага князя, а таксама складзеная пра яго легенда, якая напоўнена рамантычнымі прыгодамі.

На Беларусі галоўнымі цэнтрамі перапіскі кніг былі Полацк і Тураў. Гэтыя гарады адыгралі вялікую ролю ў распаўсюджанні пісьменнасці і пашырэнні асветы на беларускіх землях. Перапіскай кніг сярод іншых займалася князёўна Прадслава, вядомая ў гісторыі пад імем **Ефрасінні Полацкай.**

Ефрасіння Полацкая была ўнучкай князя Усяслава Брачыславіча, дачкой малодшага яго сына Святаслава (Георгія). Нарадзілася яна, відаць, у 1104 г. Калі прыгожай князёўне споўнілася 12 год, многія князі прасілі яе бацьку даць згоду на шлюб. Але Прадслава даведалася пра такі намер бацькі і збегла ў манастыр.

Гэты невялікі манастыр размяшчаўся ў прыбудовах да Сафійскага сабора. У вольны ад малітваў час Ефрасіння ў келлі перапісвала царкоўныя кнігі, а грошы, выручаныя за іх, раздавала жабракам.

У цяжкія для палачан гадзіны Ефрасіння імкнулася быць разам з суайчыннікамі, каб тлумачыць запаведзі і пастулаты хрысціянскай веры на прыкладах тагачаснага жыцця.

Ефрасіння Полацкая — першая з жанчын сярод усходніх славян, якую праваслаўная царква абвясціла святой. Яна сапраўды заслужыла пашану, бо народ ведаў гэтую незвычайную жанчыну як настойлівую і самаахвярную, сапраўдную гераіню свайго часу, што ўсё жыццё імкнулася да духоўнай дасканаласці.

ДА ДРУГОЙ палавіны XII ст. адносіцца літаратурная дзейнасць **Кірылы Тураўскага.** Ён нарадзіўся ў Тураве ў багатай сям'і каля 1130 г. Па жаданні гараджан быў пастаўлены епіскапам у сваім горадзе. З таго часу пачалася яго пісьменніцкая дзейнасць, якая атрымала прызнанне яшчэ пры яго жыцці і дае ўяўленне аб духоўнай культуры аднаго з гарадоў старажытных зямель Беларусі.

Кірыла Тураўскі — выдатны для свайго часу пісьменнік і прамоўца, аўтар шэрагу «слоў», малітваў-споведзяў, дыдактычных аповесцей-прытчаў. Яго творы былі вядомы за межамі Тураўскай зямлі. Ён вёў перапіску з князем Андрэем Багалюбскім. Найбольш вядомыя яго «словы». Амаль усе яны тэматычна звязаны паміж сабой. У іх аўтар расказвае пра якінебудзь эпізод, звязаны з дзейнасцю Хрыста, і выказвае да яго свае адносіны. Звычайна ён пераказвае тую або іншую евангельскую падзею і суадносіць яе са святам, у гонар якога напісаны твор. Так, у «Слове на Вербную нядзелю» расказваецца пра тое, як Хрыстос увайшоў у Іерусалім. Свае творы Кірыла Тураўскі прызначаў для казання ў царкве. Яны гаварыліся ва ўрачыстых абставінах і стваралі атмасферу прыўзнятасці. Сучасныя вучоныя па заслугах ставяць імя Кірылы Тураўскага ў адзін рад з геніяльным стваральнікам «Слова аб палку Ігаравым».

Другая крыніца пісьменнасці Турава XII ст. — «Сказанне аб манаху Марціне», дзе гаворыцца аб цяжкім жыцці манаха-пустэльніка ў келлі Барысаглебскага манастыра. Марцін быў кухарам і абслугоўваў чатырох тураўскіх епіскапаў, якія змянялі адзін аднаго. Калі Марцін быў ужо стары, хвораму манаху не было каму падаць вады. Цікавыя словы, якія сустракаюцца ў творы: «карэц» — коўш для піцця, выраблены з карэнішча, «дзецкія» — слугі князя Яраслава.

ВЫДАТНЫМІ царкоўнымі дзеячамі і пісьменнікамі былі **Клімент і Аўрамій,** якія нарадзіліся ў Смаленску. Клімент **Смаляціч** у 1147—1154 гг. з'яўляўся кіеўскім мітрапалітам і ў гэты час перапісваўся са смаленскім князем Расціславам Мсціслававічам. Як сведчыць Іпацьеўскі летапіс, Клімент быў вялікім кніжнікам і філосафам, напісаў шмат твораў. Але захаваўся з іх толькі адзін — «Пасланне Фаме прасвітару». Клімент Смаляціч выступае ў ім як шырока дасведчаны крытык, які знаёмы з творчасцю Гамера, Платона, Арыстоцеля, палкі абаронца незалежнасці царквы ад Візантыі. У гэтым творы сустракаюцца беларускія словы «сябры», «ляда», «пожні» і інш.

Аўрамій Смаленскі — царкоўны прапаведнік і кніжнік. У канцы XII — пачатку XIII ст. быў смаленскім манахам. Вызначаўся рознабаковымі здольнасцямі і высокай адукаванасцю. Біяграфічныя звесткі аб ім узнаўляюцца па «Жыццю Аўрамія Смаленскага», якое напісаў яго вучань Яфрэм каля 1240 г. Аўрамій паходзіў з багатай сям'і. Пасля смерці бацькоў юнак раздаў маёмасць людзям і пайшоў у манастыр.

Г. В. ШТЫХАЎ,
доктар гістарычных навук.

(Працяг будзе).

Рубрыку вядзе

Лявон БАРШЧЭЎСКІ

Сакавітай маляўнічасцю вобразаў вылучаецца лірыка яшчэ аднаго выдатнага англійскага паэта-рамантыка пачатку XIX стагоддзя — Персі Бішы Шэлі (1792—1822).

Персі Бішы **ШЭЛІ**

Словы да індыйскай мелодыі

Мне ў марах з'явілася ты,
Я прачнуўся і выйшаў у сад:
Анямелі ад шчасця вятры,
Поўны зор, зіхацеў далягляд.
Мне ў марах з'явілася ты,
І ўвесь свет для мяне — ты адна,
Сам не помню, калі і як
Падышоў да твайго акна.

Прытаіла дыханне ноч,
Заглядзеўшыся ў люстра ракі;
І цудоўна пахнуў чампак *,
І звінеў недзе спеў трапяткі:
Гэта боль вылівае свой
Кволае сэрца салаўя.
Я аддаў бы сваё жыццё
За цябе, дарагая мая.

Падымі, я ўпаў на траву,
Паміраю, самлеў, аслаб!
Ад дажджу пацалункаў тваіх
Мая радасць краскамі парасла б.
Халодная, бледная мая шчака,—
Ой, сэрца, грудзей не калаці!
Прытулі ж ты сэрца маё,
Светлай зоркаю з неба зляці!

Азімандзіс Егіпецкі

На свеце многа дзіў, мой дарагі:
У егіпецкай пустыні між абломкаў
Даве высечаных з каменя нагі
Стаяць тарчма для памяці патомкаў;

І грозна ухмыляецца з-пад іх
Знявечаная галава балвана —
Вялічнасць, тупасць, сіла дзён былых
У помніку нялюдскім захавана.

А надпіс на падножжы так вяшчае:
«Я — Азімандзіс, над царамі цар,
Пазнай мяне — агорнешся адчаем».

Нічога больш, апроч каменнай кучы,
І, абмінуўшы біты царскі твар,
Спраўляе вольніцу пясок сыпучы.

Пераклад з англійскай Юркі ГАЎРУКА.

* Чампак — жоўтая магнолія.

Лявон ЦІМОХІН,

старшыня Маладзечанскай рады ТБМ імя Ф. Скарыны

Сцяг памяці

Пад шэрым небам хмары і мароз,
Заільдзянелы крыж па-над магілай.
Я сёння кветкі прашчуру прынёс,
І палажыў іх я пад крыж пахілы.

І чырвань руж лягла на белы снег,
Магіла прашчура мне стала сцягам.
У ёй і роднасць душ, і наш сыноўні грэх,
І гора, і любоў, і роспач, і адвага.

Застылі ў сумным мроіве палі,
Вакол бялеюцца палеткаў гоні.
А па прасторах роднае зямлі
Ізноў ляціць славутая Пагоня.

...І хоць навокал мора бед і слёз,
Хаўрусяць здраднікі з нячыстай сілай.
Я сёння кветкі прашчуру прынёс,
І стала сцягам памяці магіла.

1986. Зыход

Размазаў вецер сінь
па воблаках далёкіх,
І жураўліны клін
плыве удаль высока.
Ляціць-трымціць лісток
з бярозы пры дарозе.
Зматаў павук уток —
уцёк ад злых марозаў.
Мы выйшлі ў шлях, і сум
мне жоравам курлыча,
Ад роспачы і дум
замерла ў крыўдзе Прыпяць,
А журавы галосяць у палёце,
Ляцяць удаль,
трывожна свішчуць крылы.
Віруе енк на дойгай, сумнай ноце
Над той зямлёй,
дзе прашчураў магілы.
Сляза застыла на жаночым твары,
Лісцё магілу дзеда замяло.
З сваёй зямлі, Чарнобыля ахвяры,
Ідзём у прочкі,
кінуўшы жытло.
А журавы галосяць у палёце,
Ляцяць удаль,
трывожна свішчуць крылы.

Вандолы

Усцяж дарогі дрэвы, як аблокі,
Усцяж дарогі гострая пазёмка.
У гэткі ж час сцюдзёны і далёкі
Мяне хрысцілі у царкве за вёскай.
Далі імя, ды не згадалі шчасця.
Ды не пазбавілі сірочай долі...
Мяне ў санях конь невядомай масці
Вёз па жыцці ад долі да нядолі.
Мяне студзіў мой месяц-бацька Люты
І сыпаў снег замест чаромх плялёстак,
Замест вясновых красак мяты-руты
Мне шэрань дрэў падаравў мой хросны,
І мо таму так хочацца у лета,
Дзе сонца і цяпло, дзе водар мёду,
Але ж шкада мне пералескаў гэтых.
Хто ж з імі будзе ў сцюжу, непагоду?

♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦ *Чыталі?* ♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦

Першы том — камяком? А як паглядзець...

«У беларускай літаратуры, якая налічвае амаль тысячу гадоў гісторыі, вялікія мастацкія здабыткі, прызнаныя сёння ва ўсім свеце. Яна прыцягвае да сябе ўсё большую колькасць чытачоў. Яе вывучэннем займаюцца многія даследчыкі — як савецкія, так і замежныя. Іх намаганні скіраваны на аб'ектыўнае ўзнаўленне ўсёй складанай гісторыі беларускай літаратуры, барацьбы ў ёй розных ідэйна-мастацкіх напрамкаў і плыняў, на ліквідацыю ў гэтай гісторыі шматлікіх прагалаў»,— так пачынаецца прадмова да 1-га тома біябібліяграфічнага слоўніка «Беларускія пісьменнікі», які выйшаў у выдавецтве «Беларуская энцыклапедыя» імя Петруся Броўкі накладам 5600 паасобнікаў. У слоўніку змешчана больш за 1100 артыкулаў з усебаковымі і сістэматызаванымі звесткамі пра жыццё і дзейнасць прадстаўнікоў беларускай літаратуры, якія пісалі на стараславянскай, беларускай, рускай, лацінскай, польскай і іншых мовах. У бібліяграфіях прадстаўлена звыш 600 тысяч розных публікацый.

Слоўнік «Беларускія пісьменнікі» быў падрыхтаваны да друку ў 1983—1987 гадах, і не дзіўна, што сёння рэдкалегія выдання прызнаецца: «Мы бачым усе хібы Слоўніка — залішнюю сацыялагізаванасць яго паасобных артыкулаў, спрошчанасць некаторых ацэнак, урэшце тое, што ў бібліяграфіі не ўключаны газетныя і часопісныя публікацыі пасля 1985 года». Да ўсяго, рэдкалегія звяртаецца да чытачоў з просьбай прысылаць свае заўвагі, каб зрабіць адпаведныя дапаўненні і ўдакладненні ў апошнім томе выдання, а іх плануецца выпусціць—шэсць.

Аказваецца, можна без камуністычнай прапаганды

Напрыканцы 1992 года ў выдавецтве «Мастацкая літаратура» ў серыі «Спадчына» накладам 5600 паасобнікаў выйшла кніга Максіма Гарэцкага «Гісторыя беларускае літаратуры». Кніга складаецца з раздзелаў: «Вусная народная паэзія», «Старая літаратура», «Новая літаратура», «Навейшая літаратура» і «Назваслоўе».

«Гісторыя беларускае літаратуры» Максіма Гарэцкага на працягу першага паслярэвалюцыйнага дзесяцігоддзя служыла адзіным падручнікам для сярэдняй і вышэйшай школы. І, калі меркаваць па зместу, то і сёння яна б змагла паспяхова замяніць некаторыя прасавецкія падручнікі па беларускай літаратуры. Як-ніяк у кнізе не сустрэнеш камуністычнай прапаганды. Даследаванне вылучаецца, як сцвярджаюць рэдактары кнігі, «тонкасцю назіранняў, уменнем разглядаць літаратурныя з'явы на шырокім гістарычным фоне вобразнасцю і даходлівасцю выкладу».

В. А.

Вечарыны

«Рунь» добра ўзнялася

Слова «рунь» узнаўляе ў памяці зялёнае поле ў восеньскай шэрані і ў час веснавога абуджэння зямлі, калі сярод чорных праталін, нібы кінутая чыёйсьці шчодрай рукой стужка, цягнецца палоса азімых пасеваў. Гэта радасныя і незабыўныя малюнкі нашай прыроды.

На гэты раз рунь радавала нас зімовым вечарам. А было гэта на другі дзень Каляд, калі шматлікім наведвальнікам Дома літаратара пашчасціла сустрэцца з мастацкім калектывам «Рунь» менскага Тэхналагічнага інстытута (кіраўнікі Мікола Дудчанка і Ігар Міхалькоў).

У фае нас сустракалі з прыгожай зоркай калядоўшчыкі, з якімі былі традыцыйныя каза, мядзведзь. Выкананыя імі песні, гульні, прадстаўленні адных з нас, каму давялося калісьці ўбачыць гэта ў жыцці, вярнулі ў далёкае дзяцінства, другіх заставілі, мабыць, задумацца над тым, якое багацце мы згубілі ў хуткай хадзьбе да «светлых вышынь».

А калі свята перайшло ў залу і на сцэне, нібы пераліўы вясёлкі, змяняліся песні і танцы, танцы і песні, то так хацелася пусціцца ў скокі разам з артыстамі. На сцэне кіпела жыццё, жыла душа нашага народа. І гэта памкненне перадавалася ў гучных воплесках, якіх, думаю, даўно не чула зала Дома літаратара.

Жывуць нашы песні, нашы танцы, нашы традыцыі. І недарма зала на развітанне адзіным подыхам выгукнула: Жыве Беларусь!

Шчыры дзякуй табе, «Рунь», за радасць святочнага дня, за тое, што ты так добра ўзнялася на нашых родных палетках. Багатага табе ўраджаю ў аднаўленні нашых традыцый і звычаяў, якія заснулі на змярцвелай, знявечанай зямлі.

Галіна ХАТКЕВІЧ.

Памяці рупліўца роднага слова

У Асінаўскай сярэдняй школе Чавускага раёна адбылася ўрачыстая вечарына, прысвечаная 80-годдзю вядомага земляка, беларускага паэта Андрэя Ушакова (1912—1942).

Пра творчы лёс Андрэя Фёдаравіча Ушакова расказвала намеснік дырэктара школы Зінаіда Шчарбакова. Успамінамі падзяліліся сваякі паэта — пляменніца Таццяна Ліскавец і ўнук Андрэй. Са сцэны гучалі таксама вершы паэта ў выкананні школьнікаў старэйшых класаў, была разгорнута выстаўка кніг беларускіх пісьменнікаў і паэтаў, якія нарадзіліся ў Чавускім раёне, адбыўся конкурс дзіцячага малюнка. Са сваімі новымі творамі прысутных пазнаёмілі тутэйшыя літаратары, сябры літаратурнага аб'яднання «Маладзік над Проняй» пры раённай газеце «Іскра» празаік Валянцін Крыжэвіч і паэт Мікола Салаўёў.

М. КРАСАВІЦКІ.

г. Чавусы.

Тысячагадовая гісторыя Заслаўя ў жывапісе

Гісторыю тысячагадовага Заслаўя аднавіў у сваіх работах мастак Віктар Маркавец. У памяшканні камерцыйна-экспазіцыйнага цэнтра Рэспублікі Беларусь у Менску адкрылася выстава яго твораў. Вядомы майстра гістарычнага партрэта, пейзажа і нацюрморта звярнуўся на гэты раз да традыцыі глыбока народнага мастацтва маляваных дываноў.

Тэма работ, якія дэманструюцца на выставе, абрана невыпадкова. Віктар Маркавец — адзін з арганізатараў навуковага гісторыка-культурнага цэнтра «Гарыслава», нядаўна заснаванага ў Заслаўі. А новая выстава — першая акцыя «Гарыславы».

На здымках: на выставе Віктара Маркаўца; дыван мастака.

Фота Яўгена КАЗЮЛІ.
Белінфарм.

Законы жыцця жывёл

Чалавек схільны паўставаць супраць прыроды і жыць не па тых законах, па якіх жывуць жывёлы, што кіруюцца інстынктам. Назіраючы за сельскагаспадарчымі жывёламі, што маюць агульныя рысы з дзікімі, паспрабуем вызначыць, якія з законаў іх жыцця можна дастасаваць і да жыцця чалавека. Уявіць такі прыклад: хворая жывёліна, як правіла, адмаўляецца ад ежы. У час галадання змяняецца біяхімічны састаў арганізма, што садзейнічае ачуньванню. Хворы ж чалавек ежу прымае — ці то з этычных меркаванняў, ці то па просьбе сваякоў, парушчаючы тым самым законы прыроды. Калі мы хварэем і хочам змяніць біяхімічны састаў свайго арганізма, каб хутчэй папpaвіцца, мы павінны навучыцца пераймаць паводзіны жывёл. Трэба памятаць, што чалавек можа доўга жыць за кошт назапашанага арганізмам. Піць трэба ў час хваробы кіслыя напіткі, найперш яблычны, вінаградны і журавінны сокі, якія ўтрымліваюць яблычную, вінную, лімонную, хінную, бензойную кіслоты.

Не ўсе ведаюць, што на працягу першых дваццаці гадоў жыцця ежа выкарыстоўваецца арганізмам у якасці будаўнічага матэрыялу. У дваццаціпяцігадовага чалавека ўжо сфарміраваўся шкілет, мускулатура, сэрца, крывяносна-сасудзістая, дыхальная і стрававальная сістэмы — ежа ў гэты час ідзе на іх падтрыманне. Да пяцідзесяці гадоў неабходна перабудаваць свой арганізм і харчавацца не дзеля задавальнення апетыту, а дзеля таго, каб задаволіць патрэбы арганізма ў пажыўных рэчывах. Тым самым мы аднаўляем, адбудоўваем свой арганізм.

А вось другі прыклад: сон пры расчыненых вокнах летам і зімою. Распаўсюджана думка, што такі сон умацоўвае здароўе. Але ці так гэта? Доктар Джарвіс правёў анкетаванне пяцісот пацыентаў, якія павінны былі адказаць на пытанне: «Ці спіце вы ўначы пры адчыненых вокнах?» Выявілася, што ў тых, хто спіць пры адчыненых вокнах, часта бывае насмарк, які не назіраецца ў тых, хто спіць пры зачыненых вокнах.

Пры вывучэнні прычын прастуды Джарвіс правёў эксперымент над групай падлеткаў, якія рыхтаваліся да паступлення ў каледж. Мэта эксперымента — пацвердзіць або канчаткова абвергнуць думку аб тым, што сон на свежым паветры спрыяе здароўю. Двое хлапчукоў пры правядзенні доследу адмовіліся спаць у палаце з адчыненымі вокнамі. Яны сказалі: «Калі мы спім уначы, мы стараемся пераймаць звычкі курыцы — яна спіць, хаваючы дзюбу ў пер'е». Гэта прымусіла Джарвіса задумацца і зрабіць выснову адносна другога закону жыцця жывёл, які можна дастасаваць да жыцця чалавека. Вось яго развагі. Курыца хавае дзюбу ў пер'е, каб у час сну дыхаць сагрэтым паветрам, бо паветра пры ўдыханні праходзіць праз пёркі і раўнамерна саграваецца. Такім жа чынам рэгулюе паветраабмен ліса, калі спіць на зямлі, закрыўшы пысу пушыстым хвастом, удыхаючы свежае цёплае паветра. Таксама дыхаюць і коні халодным днём у адкрытым полі. Яны стаяць, прыціснуўшыся галовамі адзін да аднаго. Паветра, якім яны дыхаюць, цыркулюе вакол галоў, і толькі ледзь-ледзь астуджваецца перад тым, як яго ўдыхаюць зноў. У ветранае надвор'е коні становяцца спінай да ветру.

У наш час, заўважае вучоны, людзей, якім ідзе на карысць сон пры адчыненых вокнах у зімовы марозны дзень, можна параўнаць з піхтай на схіле гары, што вытрымлівае суровыя ўмовы жыцця і працягвае расці. Такія людзі — выключэнне з правіла.

Пародыі

Шаноўныя рэдактары, заўважыўшы, што асноўным пастаўшчыком пародый у «Нашым слове» з'яўляецца Янусь Малец, мы з кумам Мацеем Перцам вырашылі: практыка даказвае, што манапалісты тармозяць развіццё прагрэсу не толькі ў эканоміцы. Па гэтай прычыне вырашылі саставіць канкурэнцыю. А паколькі ў дзіцячага паэта Міколы Чарняўскага 16 студзеня быў якраз юбілей, 50-годдзе (няхай будзе здаровенькі!), то мы з кумам і пераказалі ягоны верш.

Адась ЁРШ з кумам

Дзе ты, рыфма?

Сарвайся ўначы жалудок
І глуха ў зямельку —
Торк!

Няўтульнаю,
Цвёрдай,
Халоднай
Здалася яму зямля.

Зірнуў угару ён журботна:
«Напэўна загіну я!»
Мікола ЧАРНЯЎСКІ.

Не першы я склаў радок,
Спісаў я паперы стос.
Як той у зямлю жалудок,
Ў паэзію моцна ўрос.

Пішу для малых дзяцей.
Пісаў бы яшчэ бараздзей.
Ды з рыфмай падчас —
труба...
Шукаю — і пот з ілба.

Мелодыі сэрца прагне.
І што мне рабіць з сабой?
На белыя вершы цягне,
Ды ў рытме бывае збой.

Пегас смаляне азадкам
(Ёсць вершы, аб гэтым
сведкі —
Што-небудзь у іх нягладка),
Ды я не заплачу, дзеткі.

Схаплю я за хвост надзею...
І ўсе пяцьдзесят адначу...
Злаўлю Адася з Мацеем —
І тут жа за ўсё аддзячу!

Увага!

Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь, Беларускі вучэбна-метадычны цэнтр, Менскі радыётэхнічны інстытут і ТБМ імя Ф. Скарыны наладжваюць навукова-метадычную канферэнцыю «Актуальныя праблемы беларускамоўнага выкладання тэхнічных і прыродазнаўчых дысцыплін у ВНУ».

Канферэнцыя абудзецца 4—5 мая 1993 года ў Менскім радыётэхнічным інстытуце.

Працу канферэнцыі мяркуецца арганізаваць па секцыях адпаведна тэматыцы паведамленняў:
1. **Матэматыка і фізіка.**
2. **Тэхнічныя дысцыпліны.**
3. **Хімія, біялогія. Медыцына.**
4. **Геаграфія, эканоміка.**

Тэзісы паведамленняў аб'ёмам 1-2 машынапісныя старонкі ў 2 экземплярах просьба адасласць у Аргкамітэт да 25 лютага на адрас: 220600, г. Менск, вул. Б. Хмяльніцкага, 3. Беларускі вучэбна-метадычны цэнтр, Лабараторыя вышэйшай адукацыі.

Даведкі наконт афармлення тэзісаў і па іншых пытаннях — па менсікм тэлефоне 39-89-88, 66-98-69.

НА ХВАЛЯХ БТ

3 ЛЮТАГА

18.30. Навіны Бі-бі-сі.
19.00. Творчае маладзёжнае аб'яднанне «Крок».
21.00. Панарама.
22.25. НІКа.
22.40. На сесіі Вярхоўнага Савета РБ.

4 ЛЮТАГА

16.15. Тэлебачанне — школе. Беларуская літаратура. Х клас.
18.00. Тэлевізійны дакументальны фільм «Данчык».
18.30. Навіны Бі-бі-сі.
19.55. Роднае слова. Тэлечасопіс.
20.25. Тыдзень беларускага ўрада.
22.40. На сесіі Вярхоўнага Савета РБ.

5 ЛЮТАГА

18.30. Навіны Бі-бі-сі.
19.10. Гаворым па-беларуску.
22.15. На сесіі Вярхоўнага Савета РБ.

6 ЛЮТАГА

10.00. Паказвае Віцебск. Літаратурна-мастацкая праграма.
14.30. Скарбы беларускай гісторыі.

7 ЛЮТАГА

12.45. Сага аб Беларусі. Л. Шчамялёў.

Рэдактар Эрнэст Ялугін.
Сябры рэдакцыйнай калегіі: Янка Брыль, Анатоль Бутэвіч, Ніл Гілевіч, Уладзімір Дамашэвіч, Алесь Камароўскі, Анатоль Клышка, Алег Куліцкі, Уладзімір Ламека, Уладзімір Содаль, Алесь Траяноўскі, Генадзь Тумаш, Яўген Цумараў, Генадзь Цыхун, Міхась Шавыркін.
Адказны сакратар Віктар Шніп.

Заснавальнік: ТБМ імя Ф. Скарыны.
Наш адрас: 220005, г. Менск, вул. Румянцава, 13.
Тэлефон рэдакцыі: 33-17-83.
Індэкс 63865.

Аўтары надрукаваных матэрыялаў адказваюць за дакладнасць фактаў і іншых звестак. Пункт гледжання аўтара неабавязкова можа адпавядаць меркаванню рэдакцыі.
Рукапісы рэдакцыя не рэцэнзуе і назад не вяртае.
Наклад 8435 паасобнікаў.
Зак. 257.

Падпісана ў друк 1.02.1993 г. у 15 гадзін.
МВПА імя Якуба Коласа.
Мінская паліграфічная фабрыка «Чырвоная Зорка».
220079, г. Менск, 1-ы Загарадны завулак, 3